

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Petra Kunzmannová

Vliv sira Francise Walsinghama na zahraniční politiku alžbětinské Anglie

The Influence of Sir Francis Walsingham on the Foreign Policy of Elisabethan England

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Valkoun, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat PhDr. Jaroslavu Valkounovi, Ph.D. za odborné vedení této práce, cenné rady, a velkou ochotu a trpělivost, se kterou k mé práci po celou dobu přistupoval. Především mu však děkuji za výběr atraktivního tématu ke zpracování a pomoc s opravami mých chyb v poznámkovém aparátu. Velký dík patří také mé rodině, která mi umožnila navštívit Národní archiv v Kew.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 20. května 2018.

Petra Kunzmannová

Klíčová slova

Francis Walsingham, Alžběta I., Anglie, 16. století, zahraniční politika, špionáž, spiknutí, velvyslanec, sňatkový projekt, náboženské války, Marie Stuartovna, španělská Armada, Tajná rada

Keywords

Francis Walsingham, Elisabeth I, England, 16th century, foreign policy, espionage, plots, ambassador, marriage project, Wars of Religion, Mary Stuart, the Spanish Armada, the Privy council

Abstrakt

Tato práce mapuje život Sira Francise Walsinghama s důrazem na jeho činnost v rámci zahraniční politiky alžbětinské Anglie. Stručně se zabývá okolnostmi, které jej přivedli na dráhu Alžbětina diplomata a tajemníka. Hlavní část je ohraničena lety 1570–1590, kdy se Walsingham postupně stal aktivním členem královnina nejbližšího okruhu. S využitím pramenů a odborné literatury se práce snaží přiblížit, do jaké míry osobně ovlivňoval směřování Anglie. Dále se soustředí na síť informátorů, které velel a na závěr se tato práce pokouší analyzovat jeho odkaz.

Abstract

This bachelor thesis depicts the life of Sir Francis Walsingham focusing on his activity within the framework foreign policy of Elisabethan England. It briefly describes the circumstances that lead him to the path of a diplomat and secretary of Queen Elisabeth I. The main part lies within the years 1570–1590 when he became an active member of the inner circle surrounding the queen. Using primary sources and literature, this thesis aims to evaluate to what extent Walsingham influenced the course of England. Furthermore, it depicts the network of informant he was in charge of and later it addresses his legacy.

Obsah

Úvod.....	6
1. Začátky.....	10
1.1.Původ a vzdělání.....	10
1.2. Mariánský exil.....	13
1.3. Návrat do Anglie a parlament.....	16
2. Vyslancem ve Francii.....	19
2.1. Sňatkový projekt	19
2.2. Smlouva z Blois.....	24
2.3. Bartolomějská noc.....	27
3. Tajemník Walsingham.....	30
3.1. Královská rada.....	29
3.2. Otázka Nizozemí.....	33
3.3. Vévoda z Anjou.....	38
3.4. Skotská mise.....	41
4. V tajné službě Jejího Veličenstva	43
4.1. Dům v Seething Lane.....	43
4.2. Spiknutí.....	45
4.3. Španělská Armada	49
5. Odkaz.....	52
Závěr.....	54
Seznam literatury a pramenů.....	56
Přílohy.....	59

Úvod

V době, kdy se osud anglického království odvíjel od rozhodnutí monarchy a jeho rádců, nemůže odkaz sira Francise Walsinghama soupeřit s vůdčí rolí Williama Cecila, později lorda Burghleyho, mezi poradci Alžběty I. Burghley působil v královské službě ještě předtím, než jako pětadvacetiletá usedla na trůn a byl její pravou rukou po celou dobu vlády. Vlivem se Walsingham nemůže srovnávat ani s Robertem Dudleym, prvním hrabětem z Leicesteru, který se dlouho těšil z role královnina oblíbence, zároveň však byl až do své smrti důležitým členem královské rady. V 70. letech se k mužům královnina nejbližšího okruhu připojil, s pomocí obou zmíněných mužů, také Francis Walsingham. Své místo mezi nimi si bezpochyby zaslouží, i přestože není jeho role zcela jednoznačná.

Zejména v poslední době britská historiografie vyzdvihuje jeho úlohu v čele královniny tajné služby, což vyplývá z atraktivity a popularity tématu špionáže, přičemž bývá někdy líčen dokonce jako zakladatel moderní tajné služby.¹ Někdy je také jeho role přirovnávána k ministru zahraničí, který byl měl být s činností tajné služby obeznámen. Předkládaná práce si klade za cíl zanalyzovat působení Francise Walsinghama, jednak jako anglického velvyslance a člena Tajné rady, ale také jako královnina tajemníka a šéfa výzvědné služby. Všechny tyto pozice se přitom nepochybně vážou k zahraniční politice alžbětinské Anglie a základní otázkou této práce je, do jaké míry se Walsingham podílel na jejím utváření. Na konkrétních příkladech se pokusím demonstrovat význam jeho zapojení do debat o směřování Anglie s vědomím, že se často nacházel v opozici královniny „vyčkávací“ taktiky. V souvislosti s tím se práce soustředí také na Francisův vztah ke královně a naopak.

Práce je členěna chronologicky, přičemž se opírá o milníky Walsinghamova osobního života. První kapitola analyzuje nejen jeho původ, ale zaměřuje se i na formativní roky, tj. období studií na Cambridge, činnost v právnických kruzích v Londýně na pozadí vlády Eduarda VI. a především pak roky strávené v exilu za vlády Marie Tudorovny. Během nich se Walsingham pohyboval v protestantské komunitě anglických exulantů na starém kontinentu, kde navázal důležité kontakty. Ten nejdůležitější však získal až po svém návratu do Anglie, v podobě Williama Cecila, kapitola se tak věnuje i činnosti prvních parlamentů z doby po Alžbětině nástupu na trůn.

¹ BUDIANSKY, S., *Her Majesty's Spymaster: Elisabeth I, Sir Francis Walsingham and the Birth of Modern Espionage*, New York 2005.

Druhá kapitola se zaměřuje na období Walsinghamova působení jako anglického velvyslance na francouzském dvoře, kde měl původně pouze navázat kontakty s hugenotskými představiteli, ale ve výsledku vedl jednání o sňatku mezi královnou Alžbětou a bratrem francouzského krále Jindřichem, vévodou z Anjou. V analýze zmíněné problematiky je důraz kladen na překážky ve vyjednávání královského sňatku, který daleko více než osobní spojení představoval politickou alianci. Jako základní pramen pro toto období mi posloužil *The Compleat Ambassador* Dudleyho Diggeše,² který obsahuje velvyslancovu korespondenci vážící se k jeho působení ve Francii. Kapitola se také snaží kriticky reflektovat Walsinghamovu zkušenost z Bartolomějské noci, která je některými historiografy líčena jako téměř ústřední bod jeho života.

Následující kapitola je věnována fungování královské rady jako určujícího orgánu pro řízení země a zároveň postu královnina tajemníka, kterým se Walsingham stal. Ve snaze ukázat vztahy Anglie, Francie a Španělska jako mocenský trojúhelník, ve kterém země balancovala mezi dvěma partnery, se práce soustředí také na vliv těchto mocností na události v Nizozemí. V této otázce pak vidí asi největší rozkol mezi umírněným přístupem zastávaným Burghleym a královnou a radikálnějším přístupem Walsinghama a Leicestra. V kontextu s danou problematikou analyzuje i okolnosti kolem jednání o sňatku s Františkem, novým vévodou z Anjou, a věnuje se anglické politice vůči Skotsku.

Čtvrtá kapitola se pak zabývá fungováním tajné služby, jejíž vedení Walsingham převzal spolu s postem tajemníka. Bylo jeho povinností informovat se o všech záležitostech týkajících se jeho země a královny a zároveň měl k dispozici téměř veškerou zahraniční korespondenci koruny. Proslulá efektivita výzvědné služby pod Walsinghamovým vedením je demonstrována na rozkrytí komplotů usilujících nejen o královnin život, včetně „usvědčení“ Marie Stuartovny, což „přispělo“ k jedné z nejvýznamnějších událostí z alžbětinského období, a to boji proti Armadě. Závěrečná kapitola zahrnuje smrt sira Francise Walsinghama a současně se pokouší zhodnotit jeho odkaz s přihlédnutím k podpoře zámořských plaveb.

Během psaní práce jsem čerpala z fondů *State Papers Foreign 1509–1782*³ a *State Papers Domestic 1547–1649*⁴ z Národního archivu v Kew-London, které posloužily ke zpřesnění analýzy o Walsinghamově vlivu na anglickou zahraniční politiku daného období a

² DIGGES, D., *The Compleat Ambassador: Or Two Treaties of the Intended Marriage of QU: Elisabeth*, London 1655.

³ The National Archives London, *Calendar of State Papers Foreign*, Elisabeth, Vol. 9 1569–1571, Vol. 10 1572–1574, SP 70.

⁴ The National Archives London, *Calendar of State Papers, Domestic Series*, Edward VI to Charles, Elisabeth I, SP 12.

musely tak nahradit chybějící období *Cecil Papers*, což je fond věnovaný lordu Burgleymu a jeho synovi. Zachoval se však částečně Walsinghamův deník, ze kterého jsem v této práci také čerpala. Období Francisova postu ve Francii, tedy léta 1570–1573, je v tištěné podobě nejlépe analyzováno v již zmíněném díle *The Compleat Ambassador* od sira Dudleyho Diggese. Poskytuje téměř kompletní velvyslancovu korespondenci, a ačkoliv obsahuje některé nečitelné, zašifrované či špatně datované pasáže, zůstává cenným zdrojem informací a usnadňuje práci s originály dostupnými v archivu. Vztahu Anglie a Nizozemí se věnuje edice belgického historika Kervyna de Lettenhove s názvem *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre, sous le règne de Phillipe II*,⁵ zejména svazek X., který obsahuje korespondenci z doby Walsinghamovy a Cobhamovy mise.

Za jeden z nejvýznamnějších zdrojů pro tuto práci nicméně považuji vyčerpávající třídílnou biografii od Conyarse Reada z roku 1925 nazvanou *Mr. Secretary Walsingham*,⁶ která se i přes své stáří ukázala jako velmi užitečné a neskutečně detailní dílo. V porovnání s ostatní použitou literaturou, považuji Readovu práci, založené téměř zcela na výzkumu v archivech, za nepřekonanou. Knihu německého historika Karla Stählina, *Sir Francis Walsingham und Seine Zeit*,⁷ která by se s ní mohla pravděpodobně nejlépe rovnat, jsem bohužel neměla při psaní práce k dispozici. Jediná výtku, kterou k Readovi mám, je absence častějšího uvedení letopočtů, která ztěžuje orientaci v textu.

Orientaci v textu neusnadňuje logicky ani neexistence jmenného indexu, jako v případě jinak zdařilé práce Stephena Budianského,⁸ která obsahuje hned několik zajímavých podnětů k zamyšlení. Mezi ostatními monografiemi musím vyzdvihnout také práci Johna Coopera⁹ a Roberta Hutchinsona,¹⁰ ze kterých jsem také hojně čerpala. U posledně jmenovaného oceňuji především rejstřík Walsinghamových agentů, který jinde chybí, a časovou osu v příloze knihy. Dílo Dereka Wilsona¹¹ je bezesporu také povedeným příspěvkem k Walsinghamovu životu, nelze však přehlédnout, že se velmi soustředí znaky jeho puritánství.

V českém prostředí pak Walsinghamova biografie zcela chybí, existuje přitom množství překladů knih o tudorovské době obecně. Z překladů o životě královny Alžběty I, které se

⁵ LETTENHOVE, K., *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre, sous le règne de Phillipe II*, Vol. X, Bruxelles 1882.

⁶ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham and the Policy of Queen Elisabeth*, Vol. I, II, III, Harwich Port 2003(reprint).

⁷ STÄHLIN, K., *Sir Francis Walsingham und Seine Zeit*, Heidelberg 1908.

⁸ BUDIANSKY, S., *Her Majesty's Spymaster: Elisabeth I, Sir Francis Walsingham and the Birth of Modern Espionage*, New York 2005.

⁹ COOPER, J., *The Queen's Agent: Francis Walsingham at the Court of Elizabeth I*, London 2011.

¹⁰ HUTCHINSON, R., *Elizabeth's Spy Master: Francis Walsingham and the Secret War that Saved England*, London 2007.

¹¹ WILSON, D., *Sir Francis Walsingham: A Courtier in an Age of Terror*, New York 2007.

okrajově zabývají také Walsinghamovým působením, zmíním titul Panenská královna od Carolly Ericsonové.¹² K alžbětinské době nicméně existuje hned několik článků od profesora Martina Kováře, z nichž jsem v práci využila například článek k počátkům Alžbětiny vlády z Historického obzoru nazvaný *První léta alžbětinské Anglie*. V kapitole týkající se vztahu Anglie s Nizozemím pro mne byl velmi přínosný také jeho příspěvek k životu Viléma Oranžského.¹³

¹² ERICSON, C., Panenská královna, Ostrava 1999.

¹³ KOVÁŘ, M., První léta alžbětinské Anglie, in: Historický obzor, roč. 10, č. 3–4, 1999; KOVÁŘ, M., Vilém Oranžský a nizozemská revoluce, in: Historický obzor, roč. 3, č. 11, 1992.

1 Začátky

1.1 Původ a vzdělání

Francis Walsingham, podobně jako jeho pozdější spolupracovník William Cecil, nepocházel z příliš vlivné rodiny s dlouhou tradicí ve službě na nejvyšších postech královské služby. To si lze vysvětlit spletitou situací v nástupnictví po smrti Jindřicha VIII., ale i dynamickými časy jeho vlády, kdy docházelo k obměně na nejvyšších postech královské služby, spojené se změnou politického prostředí, poměrně často. Byl dán prostor nadaným lidem i z nižších poměrů.¹⁴ Své místo si tak získal již Francisův otec William, který jako úspěšný právník získal pozici zástupce šerifa Londýna nebo například člena královské komise vyšetřující majetek kardinála Wolseyho.¹⁵

První krok ke společenskému vzestupu Walsinghamů však učinil již Thomas Walsingham, téměř sto let před Francisovým narozením, kdy nákupem panství pozvedl svou rodinu z úspěšných obchodníků mezi nižší šlechtu. Díky tomu se mohl jeho vnuk James ocitnout v okolí krále Jindřicha VIII. při jeho cestě do Francie, poté co sloužil jako šerif Kentu za vlády jeho otce. Jamesův starší syn Edmund si pak v bitvě u Flodden proti Skotům v roce 1513 vysloužil titul rytíře a osud jeho mladšího syna, Williama byl již zmíněn. Rodina Francise Walsinghama tedy nepatřila k těm nejvznešenějším ani nejmnocnějším, zároveň však s nejvyššími kruhy tehdejší společnosti nepostrádala přímý kontakt, k čemuž přispělo také jejich bohatství.¹⁶ U bohatých obchodníků byl nákup pozemků pro postup ve společenském žebříčku běžný, jelikož umožňoval proměnit díky svázanosti vlastnictví půdy a společenského postavení finanční úspěchy v titul. Ten měl v očích tehdejší společnosti větší váhu v tom smyslu, že člověka přiblížil ke dvoru. Můžeme zde vidět paralelu s Anglií doby viktoriánské, kdy bylo na bohaté obchodníky v porovnání s chudou šlechtou stále pohlíženo shora.

Registry křtů byly v Anglii zavedeny až na konci 30. let 16. století, proto zůstává první mezník v životě Francise Walsinghama nejistý.¹⁷ Dříve se jeho narození datovalo k roku 1536, Robert Hutchinson však dokazuje, že Francis je zmíněn v poslední vůli svého otce sepsané již roku 1534, což svědčí o chybnosti tohoto předpokladu.¹⁸ Rok narození lze nicméně zasadit

¹⁴ BUDIANSKY, S., *Her Majesty's Spymaster: Elisabeth I, Sir Francis Walsingham and the Birth of Modern Espionage*, New York 2005, s. 40–45.

¹⁵ Výraz šerif byl tehdy užíván pro označení nejvyššího úředníka města. HUTCHINSON, R., *Elizabeth's Spy Master: Francis Walsingham and the Secret War that Saved England*, London 2007, s. 28.

¹⁶ COOPER, J., *The Queen's Agent: Francis Walsingham at the Court of Elizabeth I*, London 2011, s. 6.

¹⁷ Tamtéž, s. 5.

¹⁸ HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 295.

přibližně do roku 1532, podle zapsání na King's College v Cambridge, o 16 let později.¹⁹ Cambridge této doby, byla jedním z prvních prostředí, kde se v Anglii šířili myšlenky protestantství. Navenek pochopitelně zůstávala věrná oficiálnímu náboženství, ale zároveň hostila disputace a byla tak prostorem pro vzdělané učence například ke zpochybnění dosavadních praktik mše na základě vlastního studia Písma.²⁰ V době, kdy Francis nastoupil na King's college, rezignoval její dlouholetý probošt George Day, od roku 1543 také biskup Chichestru. Ačkoliv byl Day ovlivněn renesančním humanismem a uznával anglického krále jako hlavu církve nad papežem, zůstával neústupný v praktických otázkách doktríny. Za vlády Eduarda VI. odporoval přeměně Anglikánské církve podle protestantských vzorů včetně přijetí Knihy společných modliteb. Nový probošt John Cheke byl ovlivněn učením Erasma Rotterdamského, zároveň byl profesorem řečtiny a shromáždil kolem sebe skupinu studentů, se zvláštním zájmem o Erasma a jeho a jeho překlad Nového zákona a erasmiánskou výslovnost klasické řečtiny, která byla brzy na to zakázána. Cheke se také značně podílel na vzdělávání mladého Eduarda VI. před i po jeho nástupu na trůn, na tři roky pak také zastával pozici královského tajemníka. Mezi jeho studenty pak patří nejméně další dvě významné osobnosti pozdní tudorovské doby. První z nich je Roger Asham, vzdělanec z blízkého okruhu pozdější královny Alžběty I. a druhý je Alžbětin budoucí hlavní poradce a přední státník své doby, William Cecil, který má bezpochyby zásluhu také na vzestupu Francise Walsinghamu a který se stal jeho blízkým spolupracovníkem ve službě koruně.²¹

Ze zprávy španělského velvyslance se zachoval Walsinghamův popis z pozdějších dob v Paříži. Francés de Alava popsal Walsinghamu jako povýšeného, přímočarého člověka, oděného zcela v černém, který s francouzským králem mluvil nezdvořilým způsobem.²² Jeho obraz, který se nám zachoval, představuje opravdu člověka přímočarého, příznačně oděného v černé, se suchým spíše než přehnaně dvorským vystupováním, ale nepochybně inteligentního a rozhodně ne neotesaného, jak zaujatý de Alava naznačuje. Zformování takové osobnosti lze přičíst právě času strávenému na Cambridge. Po studentech byla vyžadována disciplína a střídmost, zároveň však byli vzděláváni lektory jako například Thomasem Gardinerem, kteří se přikláněli k reformaci a vyzývali tak ke zpochybnění zavedených dogmat, čímž stimulovali schopnost studentů vytvářet si a obhajovat vlastní názor a víru.²³ Diskuze o náboženské otázce však byla v Tudorovské době choulostivá, ne-li nebezpečná. Tak jak se na trůnu střídali potomci

¹⁹ HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 28.

²⁰ WILSON, D., *Sir Francis Walsingham: A Courtier in an Age of Terror*, New York 2007, s. 16.

²¹ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 13–17.

²² Tamtéž, s. 63; HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 44.

²³ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 15.

Jindřicha VIII., střídalo se i oficiální povolené náboženství a člověk se tak snadno mohl stát obětí perzekuce zrovna stíhané skupiny věřících. Stejně tomu bylo po smrti Eduarda VI. v polovině roku 1553. Bylo jasné, že spolu s královou smrtí hrozí opětovné střídání nejen povoleného vyznání, ale i obměna elit, která nejvíce postihovala privilegované osoby u dvora, které se následně staly nežádoucí. Odtud nepochybně z velké části pramenil zoufalý pokus zvrátit nástupnictví po Eduardově smrti, z obav o ztrátu své pozice, úpadku a pronásledování.

Patrně na doporučení Northumberlanda a jeho okruhu příznivců vypracoval před smrtí Eduard dokument navrhuující přechod nároku na nástupnictví svých sester, Marie i Alžběty na svou sestřenici Janu Greyovou. Marie se jevila jako zcela nevhodná volba z očividných důvodů a Alžběta nástupnictví tehdy odmítla. Neúspěch tohoto pokusu odsoudil Northumberland k popravě a později i jeho syna, sezdaného s Janou Greyovou těsně předtím, než se nakrátko stala královnou a v sedmnácti letech našla svůj konec také pod katovou sekyrou.²⁴

Marie Tudorovna, Jindřichova dcera z prvního manželství s Kateřinou Aragonskou, shromáždila dostatek podpory na to, aby triumfálně vjela do Londýna i s Alžbětou po svém boku. Parlament byl pak nucen ji prohlásit právoplatnou královnou a odebral tak tento titul Janě Greyové. Bylo to vyústění situace po Eduardově smrti, kterého se obávali zejména příznivci reformované církve jako Walsingham. Ten zhruba dva roky před událostmi kolem Eduardovi smrti bez titulu opustil univerzitu. Záznamy nehovoří jednoznačně o datu, v Cambridge je naposledy uveden v září roku 1550, ale příslušné záznamy z následujícího roku chybí, proto zde byl pravděpodobně minimálně do roku 1551 a událostí, která ho mohla povolát do Londýna je smrt jeho nevlastního otce Johna Careyho.²⁵

Je známo, že v roce 1552 se asi dvacetiletý Francis zapsal v Gray's Inn, kde pokračovalo ve studiu mnoho gentlemanů před ním. Literatura se však rozchází v domněnkách, zda se zde měl v úmyslu věnovat studiu práva jako jeho otec či William Cecil nebo či to byla pouze dobrá příležitost být v blízkosti a pozorovat činnost parlamentu a rady ve Westminsteru a Whitehallu.²⁶ S centrem moci měl Walsingham spojení již dříve, skrze Anthony Dennyho, člena královské rady až do jeho smrti v roce 1549. Jako pro protestanta se pro Walsinghama, tak jako pro mnoho dalších, situace změnila po nástupu přísně katolické Marie I. na anglický trůn. Ze strachu uteklo z Anglie na kontinent asi 1000²⁷ příznivců reformovaného náboženství,

²⁴ MACKIE, J. D., *The Earlier Tudors, 1485–1558*, Oxford 1952, s. 516–523.

²⁵ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 20.

²⁶ Hutchinson se domnívá, že Walsingham přišel do Gray's Inn s úmyslem následovat svého otce v právnické profesi, zatímco Wilson a Cooper se přiklánějí spíše k důvodu blízkosti ke dvoru a možnosti kariéry v královských službách. HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 44; WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 16; COOPER, *The Queen's Agent*, s. 20.

²⁷ HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 29.

ale i političtí oponenti, a to zejména po vzpouře vedené sirem Thomasem Wyattem. Tuto vzporu vyvolalo oficiální oznámení zasnoubení královny Marie se španělským princem Filipem II. v lednu 1554. Wyatt osobně nebyl příznivcem Španělska a zorganizoval dav, který volal po lepších rádcích pro královnu a domácím sňatku, což bylo chápáno také jako pokus o převrat. K povstání se připojil i Henry Grey, první vévoda ze Suffolku a otec devítidenní královny, což posléze vedlo k jeho popravě a urychlilo i vykonání trestu na lady Greyové i Guildfordu Dudleym.²⁸

1.2 Mariánský exil

Lze předpokládat, že Walsingham opustil Anglii ve vlně ochodů na evropský kontinent, která následovala záhy po nástupu Marie Tudorovny na trůn či v ještě intenzivnějším období útěků po Wyattově povstání. Jak prozrazuje registr Univerzity v Basileji, s jistotou pobýval Francis v tomto protestantském centru na podzim roku 1555. Spolu s ním také jeho bratrance, Henry a Charles Dennyové, o které se Walsingham staral od smrti jejich matky v roce 1553. Ti se na kontinentu objevují ostatně již v roce 1554, a to konkrétně v katolické, ale tolerantní Padově, tehdy ovládané Benátkami. Ocitli se zde po boku mnoha dalších exulantů jako například již zmiňovaného sira Johna Chekea, který zde strávil pouhé dva roky, byl totiž unesen zpět do Anglie, propuštěn z Toweru až po veřejném zřeknutí se víry a slibu věrnosti Římu, načež zanedlouho zemřel. Tento okruh osob zvyšuje pravděpodobnost, že se zde nacházel i samotný Walsingham.²⁹ O zdejším studiu práva svědčí jeho zvolení reprezentantem (*Consularius*) zdejších anglických studentů právnické fakulty v prosinci roku 1555. Univerzita tehdy své studenty dělila podle národů a každý z nich měl mít svého zástupce, podobného dnešním členům studentských rad.³⁰ Francis tedy již jako student jevil zájem o reprezentaci a získával diplomatické schopnosti, které mohl dále uplatnit. I přes nedostatek informací o tomto období Francisova života, byla tato léta nepochybně formativní, při nejmenším již onou zahraniční zkušeností. Poznání italského severu vrcholné renesance, reformační Basileje, ale zejména života v exilu politicko-náboženských příčin se musela promítnout do vnímání světa mladého člověka a přispět k formování jeho osobnosti a kvalit.

Spolu s Walsinghamem se v Benátské republice octla i prominentní osoba v podobě Edwarda Courtenaye, prvního vévody z Devonu, který zde náhle zemřel v roce 1556 a s ním i

²⁸ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 13–25.

²⁹ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 26–28.

³⁰ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham and the Policy of Queen Elisabeth*, Vol. I, Harwich Port 2003 (reprint), s. 21–26.

plán na jeho sňatek s lady Alžbětou a nadějí některých, že by tato dvojice vystřídala na trůnu Marii a Filipa. Roli vůdčí osobnosti zdejšího anglického exilu poté načas převzal Francis Russel, druhý hrabě z Bedfordu, ač sympatizant reformované víry, za což byl z Anglie vykázán, požívající po svém návratu do Anglie roku 1557 jistou míru královské přízně jako veliteli anglického kontingentu vítězího s armádou Filipa Španělského nad Francouzi v bitvě u St. Quentinu v rámci francouzsko-španělských válek o Itálii. Vítězné španělské vojsko vedl z titulu nizozemského místodržícího Emanuel Filibert Savojský, čímž si zajistil místo u jednacího stolu v Cateau Cambrésis o dva roky později, kde byla mimo jiné po více než dvaceti letech francouzské okupace obnovena autonomie Savojského vévodství.³¹

S výjimkou Russela byla Benátská republika místem, kam se uchýlovali spíše političtí emigranti. Ti, kteří se odebrali do exilu z náboženských důvodů pobývali raději ve švýcarských, nizozemských či německých městech Svaté říše římské. Russel se po nástupu Alžběty na trůn dal do jejích služeb a osobně se zasloužil o to, aby se v jejích službách uplatnilo hned několik navrátilců z kontinentu. Obecně mnoho exulantů po návratu získalo významné pozice královských úředníků, ale i královských osobních rádců jako právě v případě Francise Walsinghama. Zajímavé jsou také počty poslanců z řad bývalých exulantů v prvním alžbětinském parlamentu. Jen v roce 1559 jich bylo 19, v roce 1563 pak 26 a s kolísajícím počtem byli přítomni až do roku 1572, kdy přichází úbytek v souvislosti s vysokým věkem některých z nich.³² Svým podílem na vládě a v královské službě se bývalí emigranti podíleli na utváření charakteru počátku alžbětinské doby a nezanedbatelně se do ní zapsali. Je však třeba říci, že nepůsobili jako celek, naopak vystupovali spíše jako jedinci.

William Whittingham se ocitl v exilu ve Frankfurtu již v polovině roku 1554 a je mu připisováno autorství textu popisujícího rozpor mezi zdejšími anglickými exulanty, z nichž si jedni přáli užívání Cranmerovy druhé Knihy Modliteb z roku 1552 a druzí, vedeni Johnem Knoxem, toužili po revizi.³³ K Whittinghamově osobě se váže drobný historický spor o identitu jeho choti, která by podle jeho náhrobku měla být sestrou Jeana Calvina. Whittingham působil také v Ženevě, kde byl jmenován jáhnem a dohlížel na významný překlad bible do angličtiny známý jako Ženevská bible. Po Knoxově vypovězení z Frankfurtu na základě zmiňovaného sporu o Knihu Modliteb odsud vedle Whittinghama odešel také John Foxe, autor knihy *Acts and Monuments of the Christian Religion* neboli „*Book of Martyrs*“, která vyšla roku 1563 u

³¹ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 30–35.

³² Počty členů parlamentu podrobněji dostupné z: <http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/survey/appendix-xi-role-marian-exiles>, [cit. 2017-09-13]

³³ WHITTINGHAM, W., *A Brief Discourse of the Troubles at Frankfurt 1554–1558 A. D.*, London 1908.

Johna Daye a díky svému zviditelnění protestantských mučedníků se stala na Britských ostrovech velmi populární. Foxe odešel do Basileje a stejně tak i John Bale, který ve svém díle paralelně sledoval historický vývoj Anglie a papežství, přičemž vyzdvihoval jeho zkažení po smrti Bonifáce VIII., kdy církev podle něj ovládli agenti antikrista se snahou disponovat také světskou mocí, což pro některé Angličany obhajovalo distancování od Říma za Jindřicha VIII. Je třeba podotknout, že výše zmiňovaní exulanti se po návratu těšili dobrému postavení, s výjimkou Johna Knoxe, který nedlouho před nástupem Alžběty na trůn publikoval svůj text s názvem *The First Blast of the Trumpet Against the Monstruous Regiment of Women*, ve kterém kritizoval vládu žen jako něco zcela nepřirozeného a špatného. Text byl směřován na vládu Marie I. či postavení Kateřiny Medicejské, ale vešel ve známost zejména za vlády Alžběty I., což na její vztah ke Knoxovi nemělo logicky příznivý dopad. Zatímco ještě pobývali mimo Britské ostrovy, ale již před jejich odchodem, značně opadla popularita královny Marie. Velký podíl na tom měl sňatek se španělským princem Filipem, ale přidala se i obnova loajality k Římu v otázce náboženství a pronásledování odpůrců tohoto kroku. Jedním z nich se stal i Thomas Cranmer, v létě roku 1553 byl sesazen z postu arcibiskupa a odsouzen za zradu k trestu smrti. Ten byl vykonán upálením 21. března 1556, zhruba půl rok poté, co byli stejně usmrceni dva další významní protestantští biskupové, Hugh Latimer a Nicholas Ridley. Všichni tři pak figurují ve Foxově „*Book of Martyrs*“ a dohromady jsou nazýváni „*oxfordskými mučedníky*“, podle místa, kde byli upáleni.³⁴

Popravám se nevyhnuli ani obyčejní lidé, v jejich seznamech často najdeme osoby prostého světského povolání a původu jako například tkalce či služebné. Od 20. ledna 1555 pak mohli být v Anglii legálně potrestáni všichni, kteří byli shledáni vinnými ve věci kacířství proti katolické víře.³⁵ Seznam potrestaných nám opět poskytuje *Book of Martyrs* Johna Foxe, je třeba však brát v úvahu, že ne vždy jsou nám známé zdroje, ze kterých čerpal. To nicméně neubralo na oblíbenosti jeho knihy, která svému rozšíření vděčila také tehdy novému trendu knihtisku.³⁶

Zvláštní vývoj popularity v očích královny provázel i Alžbětu, která strávila po Wyattově povstání nějaký čas v Toweru za podezření ze zapojení do povstání, ačkoliv důkazy chyběly. Následně pobývala prakticky v domácím vězení na panství ve Woodstocku, než byla asi po roce povolána zpět do Londýna k Mariině vrcholnému těhotenství, které se opět ukázalo jako falešné. Alžběta pak skutečně zaujala místo korunní princezny a těsně před svou smrtí

³⁴ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 26–29, 31.

³⁵ DUFFY, E., *Fires of Faith: Catholic England Under Mary Tudor*, New Haven 2008, s. 91.

³⁶ FOXE, J., *The Acts and Monuments of John Foxe: a New and Complete Edition*, Vol. VI, London 1837.

v listopadu 1558 ji její nevlastní sestra, královna Marie I., jmenovala svým následníkem na anglickém trůnu, a tak se z lady Alžběty, stala 17. listopadu 1558 královna Alžběta I.

Na závěr se hodí zmínit, že na rozdíl od Walsinghama, William Cecil, od roku 1571 baron Burghley, nesdílel s Francisem zkušenost exilu. Cecil byl o 12 let starší a v době, kdy Walsingham odchází už měl slušné postavení a vazbu na Alžbětu, odchodem by tedy ztratil mnohem více.³⁷

1.3 Návrat do Anglie a parlament

Ve stejný den, kdy se Alžběta stala anglickou královnou, byl Cecil podruhé jmenován státním tajemníkem, jímž setrval až do roku 1572, kdy byl povýšen na lorda strážce pokladu. Účastnil se zároveň jednání parlamentu, přičemž v Dolní sněmovně reprezentoval Lincolnshire. V prvním alžbětinském parlamentu svolaném 6. prosince 1558 zasedal i Walsingham, a to za Bossiney, údajně se s Cecilovou a Bedfordovou pomocí.³⁸ Parlamenty se tehdy nescházely kontinuálně a byly svolávány z vůle panovnice zmiňovaný parlament roku 1559 tak trval pouze od 23. ledna až do 8. května. Ústy sira Nicholase Bacona se měl zasloužit o jednotu řádu náboženství v Anglii, podařilo se zde také prosadit Zákon o svrchovanosti, který měnil definici kacířství a ustavoval Alžbětu nejvyšším představitelem Anglikánské církve, čímž obnovoval její nezávislost na Římu z dob Jindřicha VIII. a Eduarda VI. Alžběta se však musela smířit s titulem Nejvyššího vládce této církve (*Supreme Governor*), na místo titulu Nejvyšší hlavy (*Supreme Head*), který náležel například jejímu otci. Byl to ústupek těm, pro něž byla myšlenka ženy jako hlavy církve naprosto nepředstavitelná a těm, kterým se tento titul zdál zároveň příliš troufalý vůči bohu.³⁹

Lze říci, že úspěch Alžbětiny vlády spočíval v její ochotě ke kompromisu v záležitostech, které se týkali přímo Anglie. Příkladem může být ono zmiňované náboženské vyrovnaní, kde vidíme zachování určitých katolických vlivů, ačkoliv alžbětinská Anglie je tradičně vnímána jako protestantská. Alžběta tedy trvala spíše na tvorbě nového anglikánství, které se mělo stát homogenním faktorem. Byl schválen i Zákon o jednotě náboženství, který s několika modifikacemi obnovil Knihu společných modliteb. Ani jeden zákon nebyl přijat bez

³⁷ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 32.

³⁸http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/member/walsingham-francis-1532-90#footnote4_nuzgn24, [cit. 2017-09-13]

³⁹ Ve skutečnosti byl parlament otevřen až 25. ledna. <http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/parliament/1559-0>, [cit. 2017-09-13]

odporu a po odmítnutí přísahy věrnosti královně integrované v prvním z nich, byla valná většina biskupů zbavena hodnosti. To nicméně Alžbětě umožnilo nahradit je svými příznivci.⁴⁰

Jak se dalo očekávat, již v průběhu prvního parlamentu byla královna vyzvána k sňatku, a tedy i zajištění nástupnictví. Ona sama na tuto výzvu odpověděla v projevu, který dával najevo, že se v této záležitosti rozhodne sama, vždy s těmi nejlepšími zájmy Anglie na paměti. Vztah mezi parlamentem a Alžbětou I. obecně nebyl velmi vřelý. Jindřich VIII. dal parlamentu velkou moc, když jej nechal nově rozhodovat o svých manželských záležitostech nebo náboženské otázkce a určil tím precedent, kterého se parlament nechtěl vzdát. V době jeho vlády zasedal parlament zcela nepřetržitě mezi lety 1529–1536 a Jindřich i uvědomoval, že podpora parlamentu jej činí silnějším, proto se o něj opíral v mnoha záležitostech i poté, co v roce 1539 učinil královská prohlášení rovná zákonu schválenému v parlamentu.⁴¹ Jím zavedená praxe svěřovat parlamentu osobní otázky monarchie komplikovala vztah parlamentu a jeho potomků za jejich vlády, zejména pak Alžběty, která i přes svou řeč v únoru 1559 byla opakovaně vyzývána se provdat a na parlament se spoléhala mnohem méně, než její otec.⁴²

Na rozdíl od Alžběty se Francis Walsingham sňatku nebránil a v roce 1562 si vzal vdovu Anne Carleillovou, která nicméně zemřela již dva roky poté a zanechala po sobě syna z prvního manželství. Podruhé se Francis oženil kolem roku 1566 s Ursulou St. Barbeovou, se kterou zůstal až do konce svého života. Ursula, také vdova, krátce po jejich svatbě ztratila dva syny z prvního manželství zahynuli při explozi střelného prachu.⁴³ Ačkoliv Walsingham většinu své kariéry v parlamentu reprezentoval Surrey (1574–1589), v letech 1563–1567 v rámci druhého parlamentu Alžbětiny vlády reprezentoval Lyme Regis, spolu s ním zde působil také Cecil tentokrát zastupující Northamptonshire.⁴⁴ Lze předpokládat, že již v této době najímal Cecil Francise na zpravodajskou práci, důkazy o tom nicméně nemáme. Bylo by však logické, že Cecilovi sympatie, spokojenost s dosavadní prací v kombinaci s jeho vlastními schopnostmi by Walsinghamovi později přinesly místo v královské radě. Zachované písemné spojení mezi těmito dvěma muži je k dispozici až z roku 1568, ze kterého je patrné, že Walsingham předával Cecilovi zprávy od svého informátora v Itálii, kterého nazývají Franchiotto nebo také kapitán

⁴⁰ KOVÁŘ, M., *The Shaping of the Elizabethan Monarchy: On Some Aspects of the Forming, Functioning and Problems of Early Elizabethan State (1558–1561)*, in: Prague Papers on History of International Relations, Prague 1999, s. 25.

⁴¹ BUSH, M. L., *Act of Proclamations: A Reinterpretation*, in: The American Journal of Legal History, Vol. 27, No. 1, 1983, s. 33–53.

⁴² HINTON, R. W. K., *The Decline of Parliamentary Government under Elizabeth I and the Early Stuarts*, in: Cambridge Historical Journal, Vol. 13, No. 2, 1957, s. 116–132.

⁴³ HUTCHINSON, R., *Elizabeth's Spy Master*, s. 345.

⁴⁴ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, s. 27; http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/member/walsingham-francis-1532-90#footnote4_nuzgn24, [cit. 2017-09-13]

Thomaso François.⁴⁵ Ten podle svých slov dříve sloužil francouzskému králi, ale protestantská víra jej vehnala v náruč Anglie a on, podle Walsinghamovi zprávy Cecilovi: „slibuje oddanost službě Jejího Veličenstva“.⁴⁶ Ve stejné zprávě pak vyzývá královnu k opatrnosti, což odráží tehdejší situaci a fakt, že královna byla stále v nebezpečí, zejména pak s Marií Stuartovnou na anglickém území. Pokud se budeme krátce věnovat vztahu Marie a Alžběty je patrné, že Marie představovala pro Alžbětinu pozici hrozbu s podporou katolíků a nárokem na anglický trůn, proto také byla po dlouhá léta držena takřka v domácím vězení. Byla alternativou pro ty, kteří si přáli svržení tehdejší anglické královny, nejdříve do Marie promítal své naděje francouzský král Jindřich II. a v roce 1569 to byli katoličtí lordi anglického severu, když proti Alžbětě povstali.⁴⁷ Ještě před povstáním se královna, dozvěděla o ambicích na sňatek Marie a Thomase Howarda, čtvrtého vévody z Norfolku, a jednoho z nejvlivnějších mužů Anglie té doby a Alžbětina příbuzného, a nechala jej na základě toho uvěznit. Vzpoua severu byla taktéž poražena a Marie ponechána pod dohledem.⁴⁸

⁴⁵ The National Archives London-Kew (dále jen TNA), Calendar of State Papers, Domestic Series, Edward VI to Charles, Elisabeth I, SP 12 /47, f. 41; BUDIANSKY, S., *Her Majesty's Spymaster*, s. 71.

⁴⁶ Mr. Walsingham's Report from Franchiotto, the Italian, 1568, Aug. 20, Doc. No. 1184, in: Calendar of the Cecil Papers in Hatfield House: Volume 1, 1306-1571 (London, 1883), pp. 352-387. Dostupné z: <http://www.british-history.ac.uk/cal-cecil-papers/vol1/pp352-387>, [cit. 2018-05-17]

⁴⁷ ALFORD, S., *The Early Elizabethan Polity: William Cecil and the British Succession Crisis 1558–1569*, Cambridge 2002, s.184.

⁴⁸ Tamtéž, s. 199; READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 65–74.

2 Vyslancem ve Francii

2.1 Sňatkový projekt

V roce 1570 byl anglickým vyslancem u francouzského dvora Henry Norris, Francis Walsingham původně odcestoval jako posel zprávy od Alžběty pro Karla IX. Byl to právě Norris, který žádal královnu o vyslání zvláštního vyslance z Anglie, aby asistoval při jednáních o míru ukončujícího třetí fázi náboženských válek ve Francii. Volba padla právě na Walsinghama s tím, že už dříve se o něm uvažovalo jako o Norrisovu nástupci, za což pravděpodobně mohl vděčit Burghleymu.⁴⁹

Záhy poté, co královna sestavila jeho instrukce pro tuto misi, přišel francouzský vyslanec v Londýně La Mothe Fénelon⁵⁰ s informací, že příslušný edikt, u jehož jednání měl Walsingham asistovat s přímlovou za hugenoty, byl již podepsán 8. srpna 1570 v Saint-Germain-en-Laye. Alžběta jej i přesto vyslala s původními instrukcemi doplněnými o gratulaci k rukám francouzského krále k uzavření onoho míru. Po obdržení druhého dopisu s instrukcemi se Francis vydal na cestu a na konci srpna byl představen u francouzského dvora, kde předal Alžbětinu gratulaci. Z Walsinghamových dopisů Cecilovi a Leicesterovi vyčteme jeho výpověď o tomto setkání, která je v rozporu s již zmíněným popisem od španělského vyslance de Alavy.⁵¹ Z Walsinghamova popisu vyplývá, že jednání se neslo v zdvořilém tónu s oficiálním vyjádřením náklonnosti vůči anglické panovnici, souhlasem krále se snahou co nejdéle zachovat dohodnutý mír a shovívavost vůči protestantům ve Francii, ale i s přímlovou za Marii Stuartovnu ze strany královny-matky Kateřiny Medicejské.⁵²

Obratem po obdržení zprávy o průběhu jednání jmenovala Alžběta Walsinghama nástupcem Henryho Norrise jako svého velvyslance ve Francii a vyjádřila spokojenost s jeho dosavadním počínáním. Dále mu dala své svolení k návratu, ale pouze v případě, že je to nezbytně nutné k přípravě na jeho delší pobyt v zahraničí.⁵³ Walsingham, jak se zdá z jeho korespondence, nebyl svým jmenováním nadšen. Ještě, než odjel do Francie v srpnu, psal v soukromém dopise:

„[...] *Doufám, že se na tom místě dlouho nezdržím, přesto se domnívám, že úmysl Jejího Veličenstva je zaměstnat mne v nějaké další službě v těchto místech delšího trvání než předání*

⁴⁹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 94–95.

⁵⁰ Bertrand de Salignac de la Mothe Fénelon, francouzský velvyslanec v Londýně 1568–1575.

⁵¹ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 63.

⁵² READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 90–93; Francis Walsingham Esq. to Master Secretary Cecil, in: DIGGES, D., *The Compleat Ambassador: Or Two Treaties of the Intended Marriage of QU: Elisabeth*, London 1655, Doc. No. 6, s. 24; F. W. Esq. to the Earl of Leicester, in: Tamtéž, Doc. No. 7, s. 24.

⁵³ Queen Elisabeth to Francis Walsingham Esq. in: DIGGES, Doc. No. 9, s. 21–23.

*této zprávy. Pouze věřím, že královna najde v mé současné službě natolik malé zalíbení, že se zdrží zaměstnání mé osoby a zvolí si někoho vhodnějšího.*⁵⁴

Doufal tedy, že si Alžběta najde někoho „vhodnějšího“, ale více než vlastní neschopnost jej pravděpodobně trápila finanční náročnost postu, kterou mu bezpochyby potvrdil i Henry Norris. Walsinghamovo přání, aby jej v postu velvyslance nahradil někdo jiný než on sám, se objevuje také v dopise Cecilovi z 22. října 1570.⁵⁵ Zhruba o dva roky později, po událostech Bartolomějské noci, začal žádat o odvolání čím dál tím častěji, jako důvod Burghleymu uváděl právě finanční vyčerpání.⁵⁶

Alžběta si uvědomovala důležitost styků s francouzským králem, a to nejen pro podporu tamního protestantského hnutí, ale i pro osud Anglie samotné. Zejména během Walsinghamovi služby ve Francii můžeme pozorovat změnu orientace anglické zahraniční politiky, kdy se ze Španělska postupně stává nepřítel a z tradičně znepřátelené Francie spojenec. Vliv na tuto proměnu měla velmi pravděpodobně také oficiální exkomunikace Alžběty bulou papeže Pia V. *Regnans in Excelsis*, která nejen, že Alžbětinu vládu prohlásila za nelegitimní, ale přímo osvobozovala katolické poddané od poslušnosti k této kacířské královně a vyzývala k jejímu svržení.⁵⁷ V takové pozici bylo žádoucí mít silné spojení a Francie měla sehrát svou roli také v souvislosti se Skotskem. Francouzská podpora Marie Stuartovny byla pro Alžbětu nebezpečná, a proto by její vlastní sblížení s Karlem IX. přineslo oslabení Mariiny pozice.

Instrukce pro Walsinghama k velvyslaneckému postu, které obdržel až 23. prosince 1570 spolu s výzvou k odjezdu, se o možném sňatku s vévodou s Anjou,⁵⁸ ještě nezmiňují. Je nicméně jasné, že by takovýto sňatek přátelství mezi Anglií a Francií posílil. Oficiální instrukce hovoří v obecné rovině o předávání královniných zpráv do Paříže a zajišťování rychlých odpovědí, dále měl velvyslanec Alžbětu zpravit o veřejných i soukromých záležitostech, které by se jí dotýkaly. Pokud by čas konzultaci nedovoloval, měl Walsingham jednat dle vlastního uvážení, v tom případě jej ale královna nabádá k rozvážnosti. Jako jeho povinnosti jsou dále jmenovány ochrana zájmů anglických obchodníků a zájmů hugenotů. Konkrétně mu pak bylo určeno zjistit stav jednání ohledně aktivit Thomase Radclyffa, třetího hraběte ze Sussexu, na hranici se Skotskem a Marie Stuartovny, na jejíž propuštění Karel IX. i Kateřina Medicejská

⁵⁴ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 95, 103.

⁵⁵ TNA, Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reigns of Edward VI, Mary, Elisabeth, 1547–1580, Elisabeth I, SP 12/74, f. 43.

⁵⁶ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 229–257.

⁵⁷ HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 23–24.

⁵⁸ Titul vévody z Anjou může být zavádějící, jelikož později přešel na Jindřichova mladšího bratra Františka, dříve vévodu z Alençonu.

naléhali.⁵⁹ Tento poslední pokyn naznačuje důležitost, kterou francouzský král přikládal záležitostem Skotska a jeho bývalé královny. Toto téma se tak do anglo-francouzských jednání často vracelo a spolu s otázkou náboženství v nich představovalo zásadní překážku či záminku pro jeho zdržení, jak se ukázalo právě při jednáních o sňatku s vévodou z Anjou.

Do Paříže dorazil Walsingham 16. ledna a koncem měsíce byl Norrisem formálně představen jako nový anglický velvyslanec. Zde se hodí zmínit, že nový rok v alžbětinské době začínal až 25. března, proto dle současného kalendáře dorazil Francis v roce 1571, podle tehdejšího se v Anglii datoval stále rok předchozí.⁶⁰ Jak uvádí Cooper, v 16. století vyslanci reprezentovali spíše osobu panovníka než stát nebo národ a neexistovaly pro ně ani permanentní budovy velvyslanectví. Francis se usadil v převážně hugenotské čtvrti Saint Marceau, ačkoliv bylo dlouho mylně předpokládáno, že bydlel v luxusnější Faubourg Saint-Germain.⁶¹ Zde mohl perfektně navázat styky se zdejšími protestanty, jak mu Alžběta nařídila.

Walsinghamova činnost však nezávisela výhradně na původních oficiálních instrukcích od Alžběty, ačkoliv je důsledně dodržoval a svůj osobní názor si jako správný velvyslanec nechával spíše pro sebe.⁶² Jak již bylo zmíněno, možný sňatek s vévodou z Anjou nebyl součástí těchto původních instrukcí, přesto představoval pokus o jeho sjednání výhradní náplň prvního půlroku postu ve Francii. Alžběta byla jednou z panovnic s velmi hojným zástupem nápadníků, v 60. letech mezi ně patřil například Erik Švédský, mladý Karel IX., bývalý manžel Alžbětiny sestry španělský král Filip II. či habsburský arcivévoda Karel.⁶³ Žádné z těchto jednání však neskončilo úspěšně a ani tentokrát nebylo zcela jasné, zda je královna pro sňatek skutečně rozhodnuta nebo využívá těchto jednání pro jiné účely.⁶⁴

O Jindřicha z Anjou jako možného královnina nápadníka se zajímal i Robert Dudley, jak vyplývá z Walsinghamova dopisu z 28. ledna adresovaného hraběti z Leicestru, kde mu poskytuje vévodův fyzický popis.⁶⁵ První oficiální instrukce ohledně možného sňatku sepsal Cecil, nyní lord Burghley, pro Walsinghama 3. března. Zdá se, že mu královna byla nakloněna zejména ve spojitosti s únorovými událostmi v Irsku, kde kapitán De la Roche ve službách rodu De Guise pomáhal katolickým povstalcům. Walsingham za jeho potrestání orodoval u francouzského krále, který i přes ujištění o trestu, postupoval velmi laxně.⁶⁶

⁵⁹ Queen Elisabeth's Instructions to Francis Walsingham Esq, in: DIGGES D, Doc. No. 20, s. 33–35; READ, C. *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 95, 96.

⁶⁰ BUDIANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. xvii.

⁶¹ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 62.

⁶² READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 109–111.

⁶³ KOVÁŘ, M., *První léta alžbětinské Anglie*, in: Historický obzor, roč. 10, č. 3–4, 1999, s. 254–256.

⁶⁴ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 132.

⁶⁵ Francis Walsingham Esq to the Earl of Leicester, in: DIGGES, Doc. No. 29, s. 43–45.

⁶⁶ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 116–120.

K Cecilovu povýšení na lorda Burghleyho koncem února mu Francis gratuluje v dopise z 9. března 1570, což spolu s častými přátelskými osloveními, svědčí o vřelosti jejich vztahu.⁶⁷ Je však třeba uvážit, že rozvité zdvořilostní fráze byly v tehdejší korespondenci normou. Objevují se také v Alžbětiných dopisech Walsinghamovi, ačkoliv je známo, že i přes jeho vážené schopnosti, jej královna v osobní rovině neměla příliš v oblibě.⁶⁸

Z jejich korespondence lze sledovat proměny názorů na připravovaný sňatek. Jak komentuje Read, zdá se, že původně mu nebyli Walsingham ani královna velmi nakloněni. Plány na toto spojení se objevují již v roce 1556, seriózní pak od roku 1558, královna o ně nicméně neprojevovala zájem, až do té doby, než definitivně ztroskotal německý sňatkový projekt s arcivévodou Karlem. Její pobídka francouzskému velvyslanci, zůstala bez odezvy, když ji Kateřina Medicejská odbyla komentářem o vévodově nízkém věku. Walsinghamovi se Anjou nezamlouval zejména z náboženských důvodů, jako velvyslanec však později shledal zmíněný sňatek jako vhodný prostředek k pacifikaci vévody, který právě vzhledem ke svým silným vazbám na katolickou stranu působil jako rušivý faktor pro anglo-francouzské vztahy.⁶⁹

Královnina motivace k jednáním byla již zmíněna v souvislosti s událostmi v Irsku, svou roli zde hrálo ale i mírná izolace Anglie na mezinárodní scéně, kterou by Francie jako spojenec prolomila. V době Walsinghamova postu byla na francouzské straně hlavním arbitrem tohoto spojení Kateřina Medicejská, během jednání ji však často znepokojoval váhavý přístup anglické panovnice.⁷⁰ Věci dala opravdu do pohybu až mise barona Buckhursta⁷¹ koncem února 1571, za účelem gratulace k sňatku Karla IX. a Alžběty Habsburské, ale také s instrukcemi jednat s Kateřinou o možném manželském spojení anglické královny a vévody z Anjou, pokud by byl v této souvislosti osloven. Tak se také stalo a výsledkem byla nabídka s osmi články jako základem pro jednání, kterého se prozatím měli ujmout Walsingham a Paul de Foix, bývalý velvyslanec v Anglii.⁷²

Francis měl od Alžběty jasné instrukce upozornit v soukromí královnu-matku, že vévodovo případné praktikování katolické víry je na území anglického království zakázáno.⁷³ Burghley byl však toho názoru, že by Walsingham Alžbětin nekompromisní s Kateřinou neměl

⁶⁷ TNA, Calendar of State Papers Foreign, Elisabeth, Vol. 9 1569–1571, SP 70/117, f. 12.

⁶⁸ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. xii.

⁶⁹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 99, 100, 117.

⁷⁰ Tamtéž, s. 125–138.

⁷¹ Thomas Sackville, později první vévoda z Dorsetu.

⁷² READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 118, 119, 124, 125.

⁷³ Queen Elisabeth's Instructions to Francis Walsingham, in: DIGGES, Doc. No. 62–65, s. 77–81.

sdílet, pokud nebude s otázkou náboženství přímo konfrontován.⁷⁴ Zdá se, že Francis s tímto názorem souhlasil, když píše ve zprávě o jednání s královnou-matkou:

*„Zdržuji se prozatím jednání o výkonu náboženství vévody: zaprvé, jelikož shledávaje královnu na tomto bodě ne zcela rozhodnou, by se mohl stát příčinou rozkolu; zadruhé, jelikož i beze všech domněnek, v pravém čase může být součástí navrhovaných článků Jejího Veličenstva.“*⁷⁵

Je příznačné, že přes veškeré snahy, ztroskotala jednání o uzavření manželství mezi Alžbětou I. a vévodou z Anjou právě na tomto bodě. V dubnu a květnu byl Walsingham ještě velmi optimistický a povzbuzovala jej očividná dychtivost Francouzů dotáhnout jednání do zdárného konce. Ani jedna strana však nebyla ochotna ustoupit, ačkoliv o přesvědčení víry králova bratra panovaly pochybnosti, a ačkoliv La Mothe Fénélon ujišťoval Francouze o tom, že Alžběta nakonec svolí. V dubnu, když Kateřina vyslala svého agenta Cavalcantiho do Anglie, požadovala po sňatku svobodné vykonávání své víry pro vévodu a jeho domácnost. Později Francouzi bojovali za to, aby bylo alespoň v soukromí umožněno vykonávání jejich náboženských zvyklostí v katolickém duchu. Alžběta se svými odpověďmi nespěchala a jednání uvízla na mrtvém bodě koncem července po misi de l'Archanta⁷⁶ v Anglii, která nepřinesla žádný posun, a kdy Walsingham zpozoroval tvrdší postoj také u francouzského krále a jeho matky. Tato změna měla svůj původ u vévody samotného, na kterého působily argumenty de Guisů i papežského nuncia.⁷⁷ Alžběta taktéž projevovala náboženský zápal, který pro ni nebyl typický, Read se domnívá, že z něj Bughley vinil Leicestra.⁷⁸

V srpnu byl pak ještě vyslán de Foix, aby se pokusil anglickou královnu přesvědčit k ústupku v bodě vévodovy víry, ale Alžběta byla neoblomná. Navrhl tedy královně alespoň jmenování zvláštního vyslance do Francie pro případ, že k uzavření sňatku nedojde, aby byla prozkoumána možnost spojení. Vracel se nicméně domů s tím, že projekt na sňatek je v podstatě ztracen.⁷⁹ V říjnu se Walsingham dozvěděl o plánu Kateřiny Medicejské navrhnout svého nejmladšího Francise, vévodu z Alençonu, jako nápadníka pro anglickou královnu namísto vévody z Anjou. Tento nový projekt sňatku vyústil v jednání táhnoucí se dlouhé roky a i přesto, že královna si Alençonu při jeho pobytu v Anglii oblíbila, domácí opozice a věkový rozdíl mluvily v neprospěch tohoto spojení.⁸⁰

⁷⁴ The Lord Burghley to Sir Fr. Walsingham, in: DIGGES, Doc. No. 66, s. 81, 82.

⁷⁵ Sir Fr. Walsingham to the Lord Burghley, in: Tamtéž, Doc. No. č. 67–69, s. 84.

⁷⁶ Grimonville de l'Archant, kapitán stráže vévody z Anjou.

⁷⁷ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 111–112, 134–141.

⁷⁸ Tamtéž, s. 126, 133.

⁷⁹ Lord Burghley to Francis Walsingham Esq, in: DIGGES, Doc. No. 134, s. 148–149.

⁸⁰ Ke sňatku s Alençonem podrobněji COOPER, *The Queen's Agent*, s. 110–125.

2.2 Smlouva z Blois

Je třeba připomenout, že sňatek s Anjou měl být zejména podkladem pro anglo-francouzské spojení namířené proti Španělsku. Tím se Walsingham zabýval hned po svém příjezdu, kdy se setkal s hugenotskými představiteli, kteří byli samozřejmě příznivě nakloněni jak případnému sňatku mezi jejich zahraniční patronem v podobě Alžběty a domácím princem, tak spojení jejich zemí.⁸¹ Podobná logika usmíření protestantů s katolíky figurovala také v připravovaném sňatku Jindřicha Bourbona, krále Navarrského a Markéty z Valois, sestry krále Karla IX. Burghley však anglo-francouzskému spojení předpovídal pramalý význam, jestliže nebude stvrzeno sňatkem.⁸²

V září 1571 Walsinghama trápila infekce močového ústrojí, v půlce měsíce pak žádal Burghleyho o urychlené zajištění jeho náhrady a povolení návratu do Paříže, jelikož byl od poloviny srpna s ostatními vyslanci v Blois, kde se měl francouzský král sejít s admirálem Colignym.⁸³ ⁸⁴ Walsinghama v jeho postu zastoupil Henry Killigrew, také bývalý exulant z vlády Marie Tudorovny. Byl zvažován i Robert Beale, manžel Walsinghamovy švagrové a zároveň jeho tehdejší sekretář.⁸⁵ Killigrew se však vydal na cestu až 20. října a povinností ve Francii se tak ujal až začátkem listopadu, kdy se Francis dal na léčení a záležitostmi ambasády se zabýval pouze neoficiálně. Vyslanec v zastoupení měl dvě hlavní pověření, zaprvé vyřídit králi, že v nejbližší době vyšle do Francie zvláštního vyslance a zadruhé, vysvětlit králi do hloubky zapojení Marie Stuartovny do tzv. Ridolfiho spiknutí, zejména pak její jednání s králem španělským.⁸⁶

Ridolfiho spiknutí tehdy hýbalo celou Anglií. Walsingham se o něm dozvěděl od Burghleyho, který jej sledoval již od dubna 1571 a na přelomu srpna a září se mu ho podařilo odhalit. Šlo o spiknutí, které mělo skrze invazi vojsk vévody z Alby sesadit Alžbětu z trůnu a trůn předat Marii Stuartovně a vévodovi z Norfolku, aby obnovili nadvládu katolictví v Anglii a Skotsku. Alžběta byla před spiknutím varována Cosimem Medicejským. Spiknutí bylo zprostředkováno Robertem Ridolfi, který jako bankéř cestoval po Evropě a zajišťoval komunikaci mezi nepřáteli anglické královny. Podporu spiknutí vyjádřili nejen Marie a Norfolk, ale i španělský král Filip II. skrze svého velvyslance v Anglii Guerau de Spes⁸⁷ či

⁸¹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham, Vol. I*, s. 112–115.

⁸² Lord Burghley to Francis Walsingham Esq, in: DIGGES, Doc. No. 129, s. 144; Francis Walsingham Esq. to the Lord Burghley, in: Tamtéž, Doc. No. 135, s. 150–151.

⁸³ Admirál Gaspard de Coligny, vůdce hugenotů.

⁸⁴ COOPER, J. *The Queen's Agent*, s. 71–72.

⁸⁵ HAYNES, A. *Walsingham: Elisabethan Spymaster & Statesman*, Stroud 2004, s. 25–26.

⁸⁶ READ, C. *Mr. Secretary Walsingham, Vol. I*, s. 167–168.

⁸⁷ Guerau de Espés del Valle.

papež Pius V. Walsingham Ridolfiho znal, to právě on jej vyslýchal v roce 1569 ve spojitosti se vzpourou hrabat na severu země a později navrhl Burghleymu, aby jej zaměstnal.⁸⁸ Ridolfi ale zůstal věrný svému původnímu pánu, tedy papeži a obraně katolické věci. Hned po svém propuštění na kauci se podílel na šíření papežské buly mířené proti Alžbětě a osnoval katolické spiknutí. V dubnu 1571 byl zadržen posel Charles Baillie s knihou podporující Marii Stuartovnu a se zprávami od Ridolfiho pro biskupa Rosse, Mariina pomocníka. Než byly tyto zprávy doručeny Burghleymu, podařilo biskupu Rossovi přesvědčit vězeňského správce, aby Alžbětinu tajemníkovi předal pouze část dopisů. Baillie to nicméně svěřil svému spoluvězni, kterým nebyl nikdo jiný než muž placený lordem Burghleym. Charles Baillie byl tedy uvržen do Toweru a po mučení a psychologických hrách přiznal, že dopisy pocházely od Ridolfiho a nesly záznam jeho jednání s vévodou z Alby na invazi a převrat v Anglii. Zprávy byly adresovány dvěma osobám označeným jako „30“ a „40“, Baillie však trval na tom, že neví, kdo se za čísla skrývá. Zadržen byl také Ross, který tvrdil, že Marie pouze hledala pomoc u de Alavy a španělského krále proti povstalcům ve Skotsku a tam, že také měla plánovaná invaze přistát. Walsinghamovi se v květnu podařilo zjistit, že Ridolfi z Anglie do Nizozemí odcestoval s dopisy pro Albu od španělského velvyslance De Spes, a že po setkání s „železným“ vévodou pokračoval také k papeži a španělskému králi. Průlom pak přišel v srpnu, kdy byl Burghley upozorněn na podezřelou zásilku vévody z Norfolku, která obsahovala 600 liber ve zlatě a několik zašifrovaných dopisů. Na základě toho byl prohledán Norfolkův Londýnský dům, kde byl poté nalezena další zašifrovaná zpráva pod předložkou u vchodu do vévodovy ložnice. Byl také zatčen vévodův sekretář, který přiznal, že vévoda obdržel zašifrované dopisy od Marie Stuartovny. Biskup Ross byl tedy převezen z mírného venkovského domácího vězení do Toweru a pod hrozbou mučení přiznal, že Norfolk byl „40“ a do spiknutí byl zapojen už od začátku, „30“ pak byl přední katolický šlechtic lord Lumley. Ridolfi předal nejen zprávy s plánem invaze od španělského velvyslance papeži i vévodovi z Alby, ale vozil také peníze a povzbuzení od papeže na podporu spiknutí.⁸⁹

V době odhalení spiknutí byl Ridolfi také mimo Anglii a trestu tudíž unikl, dožil jako senátor ve Florencii.⁹⁰ Španělský velvyslanec De Spes byl z Anglie vykázán, přičemž se ještě před odjezdem pokusil zosnovat vraždu lorda Burghleyho.⁹¹ Norfolk byl již zatčen v roce 1569 v souvislosti se vzpourou severních hrabat. Zhruba rok poté mu byl na základě slibu, že už se

⁸⁸ READ, C. *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 99.

⁸⁹ BUDIANSKY, S. *Her Majesty's Spymaster*, s. 74–80; HAYNES A. *Walsingham: Elizabethan Spymaster & Statesman*, Stroud 2004, s. 12–20; HUTCHINSON, R. *Elizabeth's Spy Master*, s. 54–58.

⁹⁰ COOPER, J. *The Queen's Agent*, s. 58.

⁹¹ BUDIANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. 80.

nikdy nepokusí usilovat o sňatek s Marií Skotskou, trest zmírněn na domácí vězení, ve kterém se nacházel v době Ridolfiho spiknutí.⁹² Po odhalení jeho účasti na tomto spiknutí, byl vévoda z Norfolku odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 2. června 1572.⁹³

Zajímavé je, že Alžběta sama nad popravou váhala, proto zde byla značná časová prodleva mezi Norfolkovým odsouzením v lednu roku 1572 a vykonáním trestu. V případě Marie trestala královna ještě mírněji, což je pozoruhodné při uvážení, že Marie na jednu stranu ujišťovala Alžbětu o své věrnosti a prosila ji za lepší podmínky, na stranu druhou svolila se spiknutím proti ní. Marii byly jako trest pouze zpřísněny podmínky domácího vězení a Alžběta definitivně přestala uvažovat o její restauraci na skotský trůn, když potvrdila toto právo Jakubovi VI.⁹⁴

Ridolfiho spiknutí podpořilo vůli Anglie k francouzskému spojení, Read se dokonce domnívá, že kdyby o něm Alžběta věděla již v létě, nebyla by tak neústupná v otázce náboženství v rámci jednání o sňatku s Anjou.⁹⁵ Na francouzské straně přispěla k příznivému naladění vůči Anglii v tuto dobu přítomnost admirála Colignyho u dvora a drtivé vítězství Svaté ligy v bitvě u Lepanta, a tedy i posílení pozice Španělska a Filipa II.⁹⁶

Alžběta, podobně jako v předchozích případech, v jednání s Francií nespěchala. Pravděpodobně se zdráhala opustit svou tradiční zahraniční politiku rovnováhy ve vztahu k Francii a Španělsku. Zvláštním vyslancem byl v prosinci 1571 sir Thomas Smith. Krátce se pokusil vzkříšení jednání o sňatku, ale konverzace se brzy obrátila k anglo-francouzskému spojení. Z těchto diskuzí, ke kterým se v únoru 1572 připojil i Walsingham, vzešla v dubnu tzv. Smlouva z Blois, která zpečetila anglo-francouzské „*amitie*“. Jejím uzavření předcházely ústupky na obou stranách, v případě Francie šlo o uznání *statu quo* ve Skotsku a slib nevmešování se ve prospěch Marie Stuartovny. Anglie ustoupila ve sporu o zahrnutí klauzule o asistenci v případě napadení třetí stranou pod záminkou náboženství. Alžběta ji původně chtěla mít výslovně ve smlouvě, ale nakonec se spokojila s královým osobním ujištěním, že Francouzi přijdou na pomoc, i pokud by nastala tato situace. Očividně se tak bránila proti případné křížové výpravě na ostrov. Smlouva tedy byla defenzivním paktem spolu s některými obchodními výhodami, ale její články nebyly prakticky nikdy aplikovány. Ačkoliv při jejím uzavření panoval obecný optimismus, smlouva nepřinesla více než potvrzení anglické

⁹² Tamtéž, s. 76.

⁹³ READ, C., *Walsingham and Burghley in Queen Elizabeth's Privy Council*, in: *The English Historical Review*, Vol. 28, No. 109, 1913, s. 38.

⁹⁴ PERRY, M., *The Word of a Prince: A Life of Elisabeth I*, Woodbridge 1990, s. 212; BUDIANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. 78.

⁹⁵ READ, C. *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 160.

⁹⁶ Tamtéž, s. 168.

zahraničně-politické orientace na Francii a naopak. Po ratifikaci smlouvy z Blois, která připadla na hraběte z Lincolnu, proběhly na obou stranách La Manche velkolepé oslavy. Takto Cooper parafrázuje jejich popis Smithem z června 1572: „[...] *Večeře se uskutečnila v otevřené hodovní síni v Tuilerijských zahradách, kde byli Walsingham a Smith obdarováni zlatem a stříbrným talířem vážícím 472 uncí. Dny plné hodování, akrobatických představení a ohňostrojů vyvrcholily v obrovském ohni, do kterého byl vhozen pytel živých koček k potěšení krále, který zejména holdoval takovému druhu zábavy.*“⁹⁷

2.3 Bartolomějská noc

Oslavy se konaly také 18. srpna při příležitosti svatby královny sestry Markéty z Valois a protestantského prince Jindřicha Navarrského, optimismus však brzy opadl po událostech z 24. srpna a následujících dnů. Nejen optimismus v naději na protestantsko-katolické usmíření, ale logicky i ve vztazích anglicko-francouzských. Walsinghamův záznam těchto událostí se nezachoval, jelikož zprávy předával Burghleymu slovně pomocí poslíčka. Až v září v dopise Tajné radě vyjadřuje pocity zklamání, nedůvěry a zrady ze strany francouzské koruny. Celou záležitost, zdá se, vnímal jako porušení králových slibů, zejména pak ediktu ze St. Germain.⁹⁸

Při příležitosti svatby se v Paříži shromáždilo mnoho hugenotů a již 22. srpna byl zraněn admirál Coligny, promotér otevřené války proti Španělsku a osobní rival královny-matky. Král mu poslal svého vlastního lékaře a důvěra v královny záruky bezpečnosti přetrvávala až do noci na 24. srpna, kdy se pokus o zavraždění Colignyho podařil, povzbudil další vraždění francouzských protestantů po celé zemi a zahájil tak čtvrtou fázi francouzských náboženských válek. Masakry se vyznačovaly velkou krutostí a podivnou karnevalovou náladou, se kterou bylo zacházeno s těly zavražděných. Walsinghamův dům byl chráněn královskými strážemi a v průběhu vraždění v Paříži se stal útočištěm řady protestantů.⁹⁹

Světlo na tyto události královské radě vrhla až Walsinghamova audience u dvora prvního září, kde mu král s klidem vysvětlil, že nešlo o nic jiného než o nutnost zabránit hugenotskému spiknutí za účelem poškození královské rodiny. Konverzace se pak velmi brzy stočila k plánu na sňatek Alençonu s Alžbětou, který Kateřina nepřestávala zmiňovat již od jednání v Blois. I přes frustraci, kterou musel pociťovat, reagoval Walsingham zdvořile, zároveň však královně-matce svěřil své pochybnosti o králových dobrých úmyslech ohledně

⁹⁷ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 73–75.

⁹⁸ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 80–83.

⁹⁹ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 76–80.

sňatku, které viděl v porušení ediktu ze Saint Germain, neúspěšných jednáních v případě sňatku s Anjou a zvěstech o francouzské invazi do Anglie a Irska.¹⁰⁰

Bartolomějská noc neměla, podle Karla IX. a jeho matky, mít vliv na francouzsko-anglické vztahy, vždyť spojenectví uzavřeli Angličané s korunou, a ne s hugenoty. Král během vraždění zajistil k Walsinghamovu domu stráž a později mu poskytl i doprovod. Je zjevné, že Francouzi si nadále chtěli zachovat anglické přátelství a nejlépe jej zpečetit královním sňatkem s Alençonem, o němž se jednalo předchozí i následující měsíce. Alžběta byla informována o mnoha vévodových kvalitách, včetně jeho otevřenosti v otázce náboženství, ale i o vzhledu poznamenaném neštovicemi. Koncem července Alžběta označila Alençonův věk jako hlavní překážku k sňatku, která by snad mohla být překonána jejich osobním setkáním. Ve stínu událostí Bartolomějské noci pak královna skrze Walsinghama sdělovala Karlovi XI., že úvahy o sňatku s jeho bratrem musí odložit do té doby, než zpozoruje změnu chování k jejím francouzským „bratrům“ ve víře. Jejich srpnový masakr, dle Alžbětiných slov, zaplavil její mysl pochybnostmi.¹⁰¹

Při první příležitosti, již pár dní po masakru hugenotů, poslal Walsingham svou manželku Ursulu a jejich asi pětiletou dceru Frances zpět do Anglie. Byly s ním zde již od jara roku 1571, kdy Ursula navštívila také královský dvůr: „[...] *Byla bavena královnou-matkou, mladou královnou, vévodkyní z Lorraine, lady Margaret...and mnoha dalšími.*“¹⁰² Ačkoliv Walsinghama události Bartolomějské noci nepochybně silně zasáhly, nelze je vnímat jako ústřední moment jeho života, jak se s tím setkáme v některých jeho biografiích, například u Budianskeho.¹⁰³

Srpnové události však nepochybně přispěli k jeho touze po návratu do Anglie. V dopise Burghleymu z 23. září 1572 píše o nedůvěře v záruky bezpečí a o svém strádajícím životě v Paříži, který mu již brzy neumožní reprezentovat královnu v dostatečné míře. Žádá tedy Cecila, aby orodoval za jeho návrat.¹⁰⁴ Finanční potíže jsou hlavním důvodem Francisova strádání. V březnu psal Burghleymu, že utratil o £1600 více, než byla jeho příjem a byl nucen prodat vlastní pozemky. V červenci 1572 si pak půjčil od agenta Kateřiny Medicejské Cavalcantiho, a dlužil mu v řádech tisíců liber.¹⁰⁵ O neatraktivitě postu z této stránky svědčí i

¹⁰⁰ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 205, 222–228; Francis Walsingham Esq. to Sir Thomas Smith, in: DIGGES, Doc. No. 239, s. 253.

¹⁰¹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 206–208, 223, 235.

¹⁰² HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 46, 51, 301.

¹⁰³ BUDIAANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. 3–29.

¹⁰⁴ TNA, *Calendar of State Papers Foreign, Elisabeth*, Vol. 10 1572–1574, SP 70/125, f. 24.

¹⁰⁵ Blíže Walsinghamově finanční situaci a příjmu cca £3 denně HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 45–48.

nezájem možných nástupců Walsinghamu v jeho postu, kdy se hned dvěma podařilo tuto pozici zdvořile odmítnout, jednomu smlouváním, druhému výmluvou na nemoc.

O důležitosti velvyslaneckého postu ve Francii naopak svědčí to, že odvolání mohlo znamenat i přerušení diplomatických vztahů, což naznačoval Karel IX. v září, kdy bylo poprvé zmíněno Walsinghamovo povolání zpět do Anglie. Muselo k němu dojít s odstupem od událostí Bartolomějské noci, aby odvolání nepůsobilo reakčně a musel být plynule představen jeho nástupce. Smith v prosinci píše, že všichni Walsinghamovi přátelé i jeho žena, která byla tehdy v očekávání, svědomitě vytrvávají u královny s žádostmi na jeho odvolání. Doktor Valentine Dale, právník a člen parlamentu, nabídku pozice Francisova nástupce přijal. Alžběta však prohlásila, že vzhledem k jednáním o sňatku, která byla opět obnovena, si momentálně nemůže dovolit ztratit muže Walsinghamových zkušeností a rozvážnosti. Jednání však nikam nevedla a Walsingham v takové finanční tísní, že si nemohl dovolit následovat dvůr, když se opět přesunul z Paříže. Smithovi se podařilo v březnu 1572 královnu přesvědčit k velvyslancovu odvolání. Doktor Dale se brzy na to vydal na cestu, 19. dubna byl prezentován u dvora a Walsinghamovi se dostal poděkování za jeho službu ve Francii, zlatého řetězu od krále a dárků pro Ursulu a Frances od Kateřiny.¹⁰⁶

Když byl Walsingham na cestě domů téměř u francouzského pobřeží, byl zastaven královským poslem a požádán o návrat kvůli důležité zprávě, kterou si král přál, aby vyřídil v Anglii. Vydal se tedy do více než 200 km vzdáleného Fontainebleu, aby vyslechl rozhodnutí krále o svolení s cestou vévody z Alençonu do Anglie. Zároveň se ho král tázal na přítomnost Montgomeryho¹⁰⁷ a flotily anglických lodí u La Rochelle, načež ho Francis ujistil, že se tam nenacházejí z královnina pověření a že budou v Anglii náležitě potrestáni. Poté Walsinghamovi již v návratu nic nebránilo, do Londýna dorazil koncem dubna a 10. května se již hlásil u královny. O spokojenosti s jeho službou svědčí jeho následné povýšení na státního tajemníka a člena královské rady, ale i fakt, že jej Alžběta jako vyslance neangažovala naposledy.¹⁰⁸

¹⁰⁶ BUDIANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. 28, 29; READ, C., *Mr. Secretary Walsingham and the Policy of Queen Elisabeth*, Vol. I, s. 258–262.

¹⁰⁷ Hrabě de Montgomery byl hugenotský velitel, od bartolomějských masakrů pobývajícím v exilu na Britských ostrovech. Byl také bývalým kapitánem skotské gardy ve Francii za Jindřicha II., jež smrtelně zranil při souboji dřevcem. Srv. COOPER, *The Queen's Agent*, s. 115; READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 243.

¹⁰⁸ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 260–262.

3 Tajemník Walsingham

3.1 Královská rada

Po jeho návratu z Francie nemáme o Walsinghamovi několik měsíců mnoho zpráv, uchýlil se pravděpodobně do ústraní k načerpání nových sil. I přesto, jeho skromná korespondence z tohoto období dokazuje, že si zachoval zahraniční kontakty, díky kterým dostával zprávy o situaci na kontinentě. Nadále udržoval kontakt také s Burghleym, kterému předával informace od svých zdrojů. Mimo jiné obdržel dopisy i od vévody z Alençonu či Viléma Oranžského, který jej žádal o uplatnění svého vlivu u dvora ve prospěch jeho věci. V této době se mu také narodila druhá dcera Mary, která však zemřela již v roce 1580. Pravidelně se Walsingham objevuje až poté co byl jmenován tajemníkem a zasvěcen do Alžbětiny Tajné rady 20. a 21. prosince 1573.¹⁰⁹

Schůze rady se často konaly v tzv. Hvězdné komoře ve Whitehallském paláci, Alžběta se jich až na několik málo výjimek neúčastnila, preferovala totiž členy rady konzultovat jednotlivě. V roce 1574 měla královská rada 16 členů, ne všichni se však podíleli na jejím fungování do stejné míry. Aktivních členů bylo pouze kolem dvanácti, z toho 5 rytířů či nešlechticů a 7 příslušníků vyšší šlechty. Většina jejích členů zároveň držela významné funkce u dvora, hrabě z Leicestru byl například nejvyšším podkoním, třetí hrabě ze Sussexu nejvyšším komorníkem, sir Nicholas Bacon strážcem velké pečeti a sir Thomas Smith nahradil Burghleyho v pozici strážce pokladu a spolu s Walsingham působil také jako královnin tajemník. Povinnosti státního tajemníka tehdy nebyly přesně definovány, zpětně se o to pokusil Robert Beale, Walsinghamův bývalý osobní sekretář a švagr, pozdější sekretář tajné rady, ve svém „*Treatise of the Office of a Councillor and Principal Secretary to Her Majesty*.“ Ze stejného roku jako Bealeovo pojednání, tedy 1592, pochází také dílo dalšího z Francisových sekretářů, Nicholase Faunta nazvané „*Discourse Touching the Office of Principal Secretary of the Estate*.“ Oba detailně zmiňují širokou škálu záležitostí, kterým se tajemník věnoval, od agendy mezinárodních vztahů až po udržování vnitřního pořádku. Skrze tuto charakteristiku vyvrací Cooper časté přirovnání Walsinghama k dnešním ministrům zahraničí. Alžbětinský tajemník se totiž angažoval, jak v zahraničních, tak domácích záležitostech.¹¹⁰

Beale vykresluje tajemníka jako člověka, který musí dohlížet doslova nad vším od udržování dokonalých záznamů jednání tajné rady skrze jmenované úředníky až po trestání odpůrců anglikánské církve. Musí být také obeznámen například s počtem cizinců na anglickém

¹⁰⁹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 263–265.

¹¹⁰ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 90–93.

území, stavem anglického námořního obchodu či s jednáním Rady severu a Rady Walesu. Samozřejmostí je pak znalost práva, mezinárodní situace nebo například královských příjmů. Státní tajemník má udržovat záznamy o získaných informacích a na jejich základě, jako člen královské rady, poskytovat doporučení. Beale také skýtá rady budoucím tajemníkům ohledně způsobu jakým jednat s náladovou Alžbětou či ohledně počtu sekretářů, které si má tajemník udržovat. Ve věci sekretářů doporučuje udržovat si z bezpečnostního hlediska pouze malý počet důvěrníků jako měl kdysi Cecil v porovnání s mnoha, kterými disponoval Walsingham.¹¹¹

Je zajímavé sledovat proměnu funkce tajemníka v 16. století ve spojení s osobností, která ji zastávala. Do roku vydání zmíněných instrukcí, neměla funkce státního tajemníka v tudorovské době pevně stanovenou nejen náplň, ale ani počet osob jí plnících. V roce 1540 byla tato funkce rozdělena mezi dvě osoby, během Mariiny a počátků Alžbětiny vlády působil opět pouze jeden tajemník. Walsingham svou službu z velké části sdílel a Cecilův syn Robert ji zastával opět převážně sám.¹¹² Většina královských tajemníků 16. století nevykonávala více než úřednickou práci, výjimku tvořili pouze Thomas Cromwell, William a Robert Cecilovi a Francis Walsingham, kteří se angažovali v mnoha záležitostech, tak jak je popsal Beale a Faunt v 90. letech. Jejich díla s širokým vymezením působnosti státního tajemníka naznačují, že tato funkce byla po Walsinghamově smrti definitivně přehodnocena.¹¹³

Ačkoliv se tajemník tohoto typu nevěnoval výhradně zahraničním záležitostem, procházela mu pod rukama téměř veškerá oficiální zahraniční korespondence. Fakt, že rozhodoval o tom, co bude předloženo panovníkovi či radě k bližšímu prozkoumání svědčí o významu této funkce. Alžběta si však směr zahraniční politiky určovala do velké míry sama, nebyla totiž povinna řídit se doporučeními rady a jejích členů, kterým pak připadla zejména její realizace. V domácích záležitostech rada ve stručnosti řídila anglické království Alžbětiným jménem a fungovala tak jako centrum správy a informací pro menší administrativní celky. Byl k ní přidružen i tzv. Soud hvězdě komory, který rozhodoval spory s korunou. Spojitost mezi tímto soudem a schůzemi Tajné rady můžeme najít v časové organizaci schůzí. Existovala čtyři soudní období, ve kterých se soud scházel středy a pátky v příslušných komorách Westminsteru, schůze rady se naopak měly konat úterky, čtvrtky a soboty.¹¹⁴ O porušování tohoto plánu svědčí Walsinghamovi stručné záznamy v deníku, které také vrhají světlo na množství cestování spojené s jeho úřadem. Záznamy typu: „*Jel jsem do St. James*“ často

¹¹¹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 423–443.

¹¹² TANNER, J. R., *Tudor constitutional documents, A. D. 1485–1603 with an historical commentary*, Cambridge 1922, s. 202–204.

¹¹³ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 92; COOPER, *The Queen's Agent*, s. 91.

¹¹⁴ CRANKSHAW, D. J., *The Tudor Privy Council, c. 1540–1603*, Reading 2009, s. 44–57.

následují záznam: „*Její Veličenstvo se odebralo do St. James.*“ Zdaleka však nestačilo následovat dvůr či cestovat kvůli účasti na zasedání rady, státní tajemník byl také královnou vysílán na různá setkání, často mimo dvůr.¹¹⁵

Francis Walsingham byl poměrně brzy vnímán jako jedna z hlavních postav královské rady a s pozicí tajemníka byl svázán natolik, že se mu postupně začalo říkat jednoduše *Mr. Secretary*.¹¹⁶ Vedle něj byli nejvlivnějšími rádci již tradičně Burghley a Leicester. Na rozdíl od nich však Alžběta Francisovy rady ne vždy vítala. Necenila si jeho zanícení pro věc protestantství, jelikož se domnívala, že je pro něj podstatnější než služba Anglii.¹¹⁷ To mohl být také důvod prodlevy mezi jeho odvoláním z Francie a jmenováním tajemníkem. Leicester naznačoval již začátkem roku 1573, že jej mnozí prakticky vnímají jako člena rady a pro královnino dobro si přeje jeho jmenování. V následujících letech se právě Robert Dudley stal největším Walsinghamovým spojencem a tvořili v radě jádro frakce, která ve spojitosti s otázkou Nizozemí, prosazovala aktivní zapojení Anglie do sporu a oponovala tak Burghleyho politice. Jejich rozchod v názoru na zapojení do války značí konec Walsinghama jako Cecilova chráněnce. Není však třeba předpokládat, něco změnil na Francisově vděku, jak jej vyjadřoval v dopise lordu Burghleymu v roce 1572: „*Za sebe i vše co mám vděčím Vašemu lordstvu.*“¹¹⁸

Cecil, podobně jako Alžběta, uvažoval spíše pragmaticky a nechtěl Anglii zatáhnout do války na základě podpory protestantů na kontinentě a zejména napomáhat poddaným v povstání proti svému panovníkovi. Walsingham byl naopak zanícen pro zajištění podpory jejich věci natolik, že jej za svého spojence považovali nejen francouzští hugenoti a nizozemští protestanté, ale také puritáni. Jeho podpora puritánů zavdala příčinu označovat samotného Walsinghama jako jejich člena například Alžbětě v rozčílení nad nátlakem jeho přímluv za příslušníky reformovaného náboženství na kontinentě. Hutchinson však věří, že Francis pouze doufal ve spojení všech protestantů pro posílení jejich pozice jako celku. Spoléhá tak na komentář tehdy skotského krále, Jakuba IV., který považoval zápal Walsinghamovy víry za čistě machiavellistický.¹¹⁹

Začátkem roku 1576 převzal Walsingham od Thomase Smitha pozici Strážce osobní pečeti (*Lord Privy Seal*),¹²⁰ která mu poskytovala finanční prostředky až ve výši £2000, zaznamenaných za rok 1588. Ačkoliv mu tento zdroj ulehčil hrazení služeb svých agentů a

¹¹⁵ MARTIN, C. T. (ed.), *Journal of Sir Francis Walsingham: From Dec. 1570 to April 1583*, in: Camden Miscellany, Vol. 6, Westminster 1870.

¹¹⁶ BUDIANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. 89–92.

¹¹⁷ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 370.

¹¹⁸ READ, C., *Walsingham and Burghley*, s. 34.

¹¹⁹ HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 61.

¹²⁰ HAYNES, A., *Walsingham*, s. 56.

informátorů, stěžoval si Burghleymu, taktéž v roce 1576, na náročnost svých postů a vyjadřoval přání se jich vzdát. To nepochybně pramení jednak ze zmíněných nároků na cestování a za druhé z frustrace nad Alžbětinou váhavostí, kterou si ovšem lze také vyložit jako taktické vyčkávání. Na královninu „zahálčivost“ si přitom stěžoval již Smith.¹²¹

3.2 Otázka Nizozemí

Celá 70. léta spočívala anglická zahraniční politika z velké části v balancování mezi Španělskem a Francií, přičemž ohnisko sporu představovalo bouřící se Španělské Nizozemí. Tam se již v přechodném desetiletí začala organizovat opozice proti nadvládě španělského režimu spojeného s útlakem a inkvizicí. V čele opozice stanul princ Vilém Oranžský, původně také člen státní rady Nizozemí a místodržící provincií Holland, Zeeland a Utrecht. Rok 1567 s sebou přinesl nahrazení dosavadní regentky Markéty Parmské vévodou z Alby a zvýšení represí vůči domácímu obyvatelstvu. Represe zároveň vystupňovaly odpor, ale ani početnému žoldnéřskému vojsku, které Vilém shromáždil v exilu, se nepodařilo železného vévodu vypudit ze země. Alžběta zůstávala oficiálně neutrální, ačkoliv nebyla vůči úsilí bouřících se Nizozemců lhostejná. Podobně postupovala i při náboženských válkách ve Francii, kdy půjčovala peníze hugenotům na zajištění vojáků od protestantských princů Svaté říše, ale oficiálně se snažila o smíření bojujících stran.¹²²

Bylo logické, že odmítala povstalcům poskytnout otevřenou pomoc spojenou s možností zavlčení Anglii do války se zkušeností z Dieppe, Le Havru, ale i ztrátou Calais, stále v paměti. Finanční náročnost vedení války nebyla žádným tajemstvím, a i přes poměrně silné loďstvo, si Anglie střet se Španělskem nemohla dovolit, aniž by se dostala do větších potíží. Byla tedy v podpoře nizozemských vzbouřenců spíše rezervovaná, svou roli zajisté hrálo také žádoucí spojení anglických obchodníků s Antverpami, které by boje mohly narušit. Právě výška žádané finanční částky odradila Alžbětu od pomoci Ludvíkovi z Nassau, který ji kontaktoval skrze Walsinghama v roce 1571, během jeho vyslanectví v Paříži. Již tehdy byl Walsingham zastáncem otevřené pomoci Nizozemcům, ale Burghley a Alžběta se rozhodli následovat opatrnější kurz utajené asistence. Příkladem budiž výprava sira Humphreyho Gilberta a jeho jednotek, které v létě 1572 bojovali se Španěly v provincii Zeeland, zdánlivě na vlastní pěst, ve skutečnosti však pod dohledem rady.¹²³

¹²¹ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 89, 100.

¹²² KOVÁŘ, M., *Vilém Oranžský a nizozemská revoluce*, in: Historický obzor, roč. 3, č. 11, 1992, s. 306-311.

¹²³ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 97-102.

Ještě na počátku roku přitom Alžběta pod tlakem španělské diplomacie vykazala mořské gézy ze svých přístavů. Těm se následně podařilo dobýt přístav Brielle a ubránit jej proti španělskému vojsku, což vyburcovalo odboj v severních provinciích, které se takřka celé brzy octly v rukou povstalců. Je velmi příznačné, že Alžběta byla vždy nejochotnější angažovat se v Nizozemí, právě když se zdálo, že pomoc povstalcům poskytnou Francouzi. Přesně tak tomu bylo s Gilbertovou výpravou, když Karel IX. asistoval Vilému Oranžskému při přípravách jeho druhé invaze do Nizozemí, která ovšem také skončila neúspěchem.¹²⁴ Zdá se, že se velmi obávala francouzského zásahu v Nizozemí a nepřála si francouzsko-nizozemské spojení o nic více než španělskou dominanci v této oblasti. Anglicko-francouzsko-španělský mocenský trojúhelník fungoval na principu křehké rovnováhy, která téměř připomínala hru. Smlouva z Blois byla například uzavřena v době velkého ochlazení anglicko-španělských vztahů. Sblížení dvou z těchto států automaticky znamenalo oslabení pozice toho třetího v této oblasti, čehož se dalo využívat k diplomatickému zastrašování a manipulaci.

Od událostí Bartolomějské noci byla Alžběta nakloněna usmíření se Španěly. V roce 1573 došlo dle dohody z Nijmegen k obnovení obchodních styků Anglie a Španělska po čtyřletém embargu vyvolaném zabavením zlata několika španělským lodím. Toto dočasné usmíření se Španěly Alžbětě poskytlo výhodu v jednání s Francií, kde následující rok zemřel král Karel IX.¹²⁵ Jeho nástupcem byl jako Jindřich III. korunován jeho bratr, Alžbětin bývalý nápadník a krátce také vládce Polska. Na podzim roku 1574 pověřila anglická královna Walsinghama sepsáním tajných instrukcí pro vyslance, který měl oficiálně pogratulovat novému francouzskému králi k nástupu na trůn. V tajných instrukcích stálo, že měl odhalit nálady vůči Anglii a pokud by shledal, že je francouzský dvůr zcela ovládán Guisy, měl se často nechat vidět ve společnosti španělského velvyslance.¹²⁶

Dalším vlídným krokem anglicko-španělského sblížení byl slib mezi Alžbětou a vyslanci nového nizozemského místodržícího Luise Requesense. Týkal se neposkytování azylu nizozemským povstalcům v Anglii výměnou za vykazání anglických katolíků ze Španělského Nizozemí. Na základě této dohody vydala Alžběta v dubnu 1575 prohlášení, které slibovalo vykazání Oranžského a dalších jmenovaných povstalců z anglického území, pokud by tam pobývali. Mezi vykazáním De Spese a jmenováním nového španělského velvyslance v Anglii Bernardina Mendozy v roce 1578 zprostředkovával anglicko-španělské spojení pouze

¹²⁴ KOVÁŘ, M., *Vilém Oranžský a nizozemská revoluce*, s. 309.

¹²⁵ Zprávu o jeho smrti obdržel Walsingham 3. června 1574. MARTIN, *Journal of Sir Francis Walsingham*, s. 16.

¹²⁶ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 283–295.

španělský obchodník působící v Londýně, Antonio de Guaras.¹²⁷ Není pochyb o tom, že Walsingham považoval Španěly za nepřátele a přál si opak smířčích kroků vůči nim. Mendozův příjezd do Londýna na dočasnou misi v roce 1574 komentuje bděle v dopise Valentinu Daleovi jako „*zaměstnání španělských komplimentů k uchválení Anglie do doby, než si srovnají záležitosti ve Flandrách.*“¹²⁸ Španělé si jeho nepřátelství byli vědomi a taktéž jej nevnímali pozitivně, jak vystihuje De Guaras ve zprávě pro tajemníka španělského krále, Gabriela Zayase: „*Walsingham je ze všech kacířů nejhorší. Byl velvyslancem ve Francii, a protože zde má velké pravomoci a zároveň je pravou rukou Oranžského, můžeme od něj a jeho přátel v radě očekávat jenom zlé věci.*“¹²⁹

Typickým znakem Alžbětiny strategie 70. let, která Walsinghama tolik frustrovala svou neefektivitou, byla nabídka mediace. Ta často přišla jako výsledek dlouhých jednání o pomoci povstalcům téměř jako cena útěchy, která nebyla většinou ani využita a o jejích případných výsledcích lze pochybovat. Umožňovala oficiálně se přimlouvat za zájmy jedné strany, nizozemských povstalců či francouzských hugenotů, ale zároveň se tvářila jako snaha být smířčím prostředníkem pro stranu druhou, tedy Filipovo Španělsko či francouzskou korunu.

Vrchol anglicko-španělského sblížení představovalo vydání zmíněného prohlášení o neposkytování azylu nizozemským povstalcům v Anglii na jaře 1575. Vztah Alžběty a prince Oranžského se v tuto dobu naopak zhoršoval. Vilém vypravil posly s žádostí o pomoc také do Francie, jelikož jeho prosby v Anglii začátkem roku nikam nevedly, což Alžbětu spolu se zadržením několika anglických lodí v rámci blokády velmi rozzuřilo. V létě 1575 pak ztroskotala mírová jednání mezi Requesensem a rebely a Vilém Oranžský automaticky žádal o pomoc opět na Alžbětu, ale poukázal také na to, že bez anglické pomoci se bude nucen obrátit na Francouze. Alžběta reagovala právě nabídkou mediace prostřednictvím vyslance Roberta Corbeta španělskému místodržícímu, který ji byl ochoten přijmout pod podmínkou, že nebude zmíněna otázka náboženské svobody. Navrhla ji také skrze Johna Hastingsse principi Oranžskému, u kterého měl vyslanec také poukázat na nevýhody případné francouzské asistence a vysvětlit, proč Alžběta nemůže riskovat otevřený spor se Španělskem.¹³⁰

Počátkem roku 1576 se Tajná rada scházela každý den, aby určila další postup vůči Nizozemí. Walsingham horlivě argumentoval pro válku se Španělskem, ale rada královně nakonec doporučila usilovat o smír mezi Španěly a Nizozemci. Requesensovu vyslanci baronu

¹²⁷ CARLYLE, A. J., *Review of Calendar of Letters and State Papers Relating to English Affairs*, Vol. II, Elizabeth 1568-1579 by Martin A. S. Hume, in: *The English Historical Review*, Vol. 10, No. 37, 1895, s. 162–168.

¹²⁸ TNA, *Calendar of State Papers Foreign, Elisabeth*, Vol. 10 1572–1574, SP 70/131, f. 146.

¹²⁹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 309–312.

¹³⁰ Tamtéž, s. 314–315.

de Champagnymu, místodržícímu Antverp, tedy na počátku roku 1576 Alžběta zopakovala nabídku mediaci, když přijel protestovat proti možné anglické asistenci povstalcům. Právě Champagny ve zprávě z března podává popis Walsinghama jako muže s velmi pevnými náboženskými zásadami a vyjadřuje domněnku o jeho puritánství, v hanlivém slova smyslu. Věnuje se také jeho vztahu s Alžbětou, který vidí zejména z její strany jako poměrně nevřelý. Nejednou lze najít svědectví o královnině pověstném výbuchu vzteku jako výsledku jednání s Walsinghamem a jeho pevným postojem ve věci pomoci povstalcům v Nizozemí. Postoj Alžběty k pomoci povstalcům se nadále zhoršoval a situace se vyhrotila na jaře a v létě 1576 v souvislosti s drancováním mořských gézů v Lamanšském průlivu a námořní bloádou, dle které chtěl Vilém umožnit obchod pouze pod speciální placenou licenci, kterou však angličtí obchodníci nerespektovali. V tuto dobu tedy docházelo k zadržení anglických lodí Nizozemci a naopak.¹³¹

Vilém Oranžský se zdánlivě se sirem Francisem naopak sbližoval, když jej popsal jako „*nejdůležitějšího přítele, kterého v Anglii máme*“. Během zmíněné krize kolem zadržování obchodních lodí z roku 1576 pak královnin tajemník doporučoval Oranžskému, jak postupovat, aby byla krize zažehnána a Alžběta se k povstalcům neobrátila definitivně zády. Podle Coopera to byl právě Walsingham, kdo vůdci nizozemské revoluce navrhl v omluvě královně za zadržení anglických lodí zmínit také nutnost hledání pomoci ve Francii v případě, že se octnou „opuštění“ Anglií. Spolu s tímto scénářem, kterého se Alžběta tolik obávala, měl Walsingham také Oranžskému navrhnout připomenutí nebezpečí, které by pro Anglii představovalo úplné španělské ovládnutí Nizozemí.¹³² Tato iniciativa svědčí nejen o Francisově odhodlání zažehnat jejich neshody, ale zároveň o jeho odvaze jednat vlastní pěst a postavit se tak neoficiálně do režie mezinárodních vztahů. Těžko můžeme předpokládat, že by jej Alžběta pověřila informovat Oranžského, jak ji nejlépe motivovat k urovnání rozepří skrze výhrůžky o nizozemské spolupráce s Francouzi. Pokud by se o tomto dopise dozvěděla Alžběta, vcelku spolehlivě lze soudit, že by v něm viděla Walsinghamovu zradu.

Náhlé úmrtí Requesense v březnu 1576 následoval vzestup odporu vůči Španělům také v původně loajálním jihu Nizozemí. Byl zapříčiněn nevyplacením žoldu španělským vojákům, kteří pak ve Flandrách a Brabantsku plenili města a páchali různé jiné násilnosti. Podzim tohoto roku se tak nesl ve znamení proti-španělských lidových povstání a jednání generálních stavů Nizozemí svolaných do Gentu, na kterém převažovali zástupci jihu. Vyplenění Antverp

¹³¹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 316–332.

¹³² COOPER, *The Queen's Agent*, s. 102–105.

urychlilo dohodu stavů na tzv. Gentském smíru, který dával stranou neshody severních a jižních provincií za účelem vyhnání španělských vojsk z celého Nizozemí. Tzv. věčný edikt z února následujícího roku, který ze smíru vycházel byl pak dohodou mezi stavy a Juanem d'Austria, Filipovým nevlastním bratrem a vítězem od Lepanta. Stavy jej potvrdily jako nového místodržícího a výměnou za to měla být bouřící se španělská vojska z Nizozemí vykázána.¹³³

Po uzavření smíru v Gentu Alžběta konečně svolila s finanční půjčkou, a dokonce vyplatila v hotovosti její zlomek vyslanci stavů na sklonku roku. Je velmi pravděpodobné, že k ní svolila v souvislosti se zprávami, které dostávala od velvyslanců a skrze Walsinghamovy kontakty v průběhu podzimu ohledně plánovaného francouzského zásahu v Nizozemí. Tomu měl podle všeho velet František, bratr krále Jindřicha III., a nově také vévoda z Anjou. Zdálo se však, že stavy a don Juan se nakonec dohodnou, a k zásahu prozatím nedošlo. Juan d'Austria však i přes věčný edikt v létě roku 1577 přepadl Namur a jeho jednání se stavy se proměnila v otevřený boj. Mezitím Alžběta jednala jak se španělským místodržícím, kterému znovu nabídla mediaci, tak se stavy. Těm byla již ochotna poskytnout pomoc v podobě peněz i vojáků. Walsinghamovy argumenty pro pomoc povstalcům tak konečně padly na úrodnou půdu. Jako prostředník měl posloužit německý šlechtic a podpůrce nizozemské revoluce Jan Kazimír, který měl na Alžbětinu žádost najmou žoldnéře, na které by mu také poskytla prostředky. Stavy však doufaly v pomoc okamžitou, a navíc na anglický dvůr dorazil Bernardino de Mendoza, který královnu přesvědčoval opět se uchýlit k mediaci. Její odhodlání pro pomoc Nizozemcům nicméně na jaře 1578 znovu oživil vévoda z Anjou, když seriózně obnovil svá jednání se stavy o pomoci proti Španělům. Ačkoliv se o vyslání ucházel Leicester, byli na základě aktivit Francouzů do Nizozemí vysláni sir Francis Walsingham, nyní již rytířského stavu a kancléř Podvazkového řádu,¹³⁴ a William Brooke, lord Cobham.¹³⁵

Měli zjistit v jaké fázi se naházela jednání mezi vévodou z Anjou a nizozemskými stavy a podat zprávu o jejich vojenské síle. V krajním případě, kdy by se spojené síly stavů, bratra francouzského krále a Jana Kazimíra nerovnaly silám dona Juana, mohli angličtí vyslanci nabídnout Nizozemcům pomoc, která měla být odměněna předáním některých nizozemských přístavů do anglických rukou. Jejich hlavním cílem měl však být pokus o smír španělského místodržícího s Nizozemci, přičemž měli v této záležitosti jednat zejména s princem Vilémem Oranžským. Jejich zprvu okázalá mise, která měla také demonstrovat anglické bohatství a sílu,

¹³³ KOVÁŘ, M., *Vilém Oranžský a nizozemská revoluce*, s. 310.

¹³⁴ Pasován rytířem byl 1. prosince 1577 a jmenován kancléřem Podvazkového řádu 22. dubna 1578. HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 347.

¹³⁵ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 340–378.

však skončila poměrně neúspěšně. Ne snad, že by Walsingham nebo Cobham zklamali jako vyslanci, ale protože stavy nebyly za daných podmínek ochotny ke smíru a v Anglii opět opadla vůle jim pomoci. Walsingham byl zároveň varován, že panuje podezření o nedostatku jeho oddanosti vůči smířčí politice. K velké nespokojenosti obou vyslanců i Leicestra byli namísto nabídek pomoci nakonec nuceni žádat splacení předchozích půjček a pouze asistovat u jednání s vévodou z Anjou tak, aby jej „podpořili v pomoci nizozemským státům bez toho, aniž by Francouzi pod zástěrkou asistence Nizozemí ovládli“. Walsingham byl velmi zarmoucen svými sliby o anglické pomoci, které se nakonec ukázaly jako plané. Jeho frustrace je dobře vidět v dopise Burghleymu ze září 1578, kde píše, že se téměř stydí ukazovat se v cizině.¹³⁶

Ke zmíněnému úpadku anglické vůle k pomoci Nizozemcům došlo v souvislosti s dohodou mezi vévodou z Anjou a stavy. Svou roli však sehrálo také obnovení sňatkových jednání mezi vévodou a anglickou královnou. Zdálo se, že vévoda jednal se stavy sám za sebe, čím byly vyvráceny obavy, že se v Nizozemí angažoval z pověření francouzského krále a začalo se o něm uvažovat jako o případném spojenci. V létě 1578 se na nizozemském území nacházela nejen vojska vévody z Anjou, ale i vojsko Jana Kazimíra, které Alžběta původně přislíbila financovat. Ve finále však přítomnost ani jednoho neměla na další vývoj Nizozemí zásadní vliv.¹³⁷

Přestože smrt dona Juana v říjnu 1578 pravděpodobně uchránila stavy od velkých potíží, došlo následující rok k faktickému rozdělení země a novým místodržícím byl jmenován Alexander Farnese, vévoda z Parmy, a syn bývalé regentky Markéty Parmské. Na počátku 80. let byla pak byla na shromáždění generálních stavů v Haagu vyhlášena deklarace, která položila základ nizozemské nezávislosti, hnutí však v roce 1584 utrpělo velkou ztrátu v podobě smrti Viléma Oranžského po úspěšném atentátu na jeho osobu v Delftu. Následující rok s sebou přinesl další pokus Anglie o zapojení do konfliktu v Nizozemí v podobě vlády hraběte z Leicesteru, která však měla pouze krátké trvání.¹³⁸

3.3 Vévoda z Anjou

Po návratu anglických vyslanců z Nizozemí na začátku října 1578 byly záležitosti povstalců zastíněny obnovením sňatkových jednání královny Alžběty a Františka, vévody z Anjou. Nelze však popřít, že součástí Alžbětiných kalkulací stále bylo vévodovo zapojení v tamním boji proti

¹³⁶ LETTENHOVE, K., *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre, sous le règne de Philippe II*, Vol. X, Bruxelles 1882, s. 510–522, 591–595, 814–816; COOPER, *The Queen's Agent*, s. 107–109.

¹³⁷ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 396–421, Vol. II, s. 9–11.

¹³⁸ KOVÁŘ, M., *Vilém Oranžský a nizozemská revoluce*, s. 311.

španělské nadvládě. Ve stejnou dobu vyústila Walsinghamova frustrace z královské služby do té míry, že uvažoval o jejím opuštění. Dvůr také kvůli nesouhlasu a plánovaným sňatkem krátce opustil, ale koncem října byl již zpět. Vydal se tak vstříc jednomu z nejkritičtějších období Alžbětiny vlády, kdy do Anglie začali pronikat jezuité, ztroskotat pokus o alianci s Francií, Guisové intrikovali ve Skotsku a posílené Španělsko podporovalo povstání v Irsku.¹³⁹

S vévodou se Walsingham setkal již během své ambasády v Paříži, kdy se po krachu plánů na Alžbětin sňatek s budoucím králem Jindřichem III. jednalo o možném spojení právě s jeho mladším bratrem. Ačkoliv jednání uvízla na mrtvém bodě, odehrála se na přelomu roku 1572/3 v souvislosti s vévodou zajímavá epizoda, které se stal se Walsingham součástí. František, řečený *Monsieur*, byl vždy ambiciózní, a stavěl se do opozice proti Guisům, kteří po Bartolomějské noci na francouzském dvoře opět disponovali velkým vlivem. Svou zásluhou na sjednání Ediktu z Beaulieu, jinak řečeném Monsieurův mír, si v roce 1576 vydobyl pověst ochránce hugenotů.¹⁴⁰ Přirozeně se tedy stal spojencem kliky, která připravovala odvetu za Colignyho smrt, a ocitl se pod dohledem agentů královny-matky. S obavami o své bezpečí měl mít údajně v plánu odebrat se do Anglie, načež měl vyslat svého agenta Maisofleura pro Alžbětino svolení. Walsingham byl spojenci mladého vévody ujištěn, že vyslanec jedná Alençonovým jménem a že popisovaná nebezpečí jsou skutečná. Z Anglie byla tedy pro vévodu vyslána loď, která mu měla umožnit únik. Vévoda na ni nicméně nikdy nenastoupil a v lednu 1573 Maisonfleur přiznal, že jednal na vlastní pěst. Walsingham byl tak již tehdy odrazen nečestným jednáním vévodových společníků a Francouzům již delší dobu nedůvěřoval.¹⁴¹

V roce 1578 nejen, že nebyl královnin tajemník spojení mezi ní a vévodou nakloněn z náboženských a vnitro-politických důvodů, ale vyjádřil také obavy ze zdravotního rizika, které by sňatek obecně pro Alžbětu mohl představovat. Jeho názor zdá se sdílel například Leicester, jiní členové rady jako Burghley či Sussex, nebyli sňatku vůbec příznivě nakloněni. Své výhrady rozvedl Walsingham v memorandu zpracovaném pro královnu, které si vyžádala od rádců v dubnu 1579 v průběhu jejich jednání s vévodovým vyslancem. Toho již delší dobu odbývala bázírováním na starém argumentu osobního setkání. František pochopil, že královna s požadavkem na setkání neustoupí a svou návštěvu v Anglii tedy přislíbil. I přesto ji však odkládal a svou zpočátku utajovanou cestu započal až v srpnu. Jejich setkání se zdálo býti velmi úspěšným, jelikož Alžběta záhy prohlásila, že se vdá nehledě na pochybnosti většiny členů rady, mezi které Walsingham patřil. Z tohoto období je patrné, že se královnin tajemník ocitl

¹³⁹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. II. s. 1–6.

¹⁴⁰ LIVET, G., *Náboženské války*, Praha 1995, s. 19.

¹⁴¹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. I, s. 244–250.

v nemilosti, když jej Alžběta během jednání v rozčilení označila za ochránce kacířů a vyzvala k odchodu. Zatímco do konce roku pobýval mimo dvůr, sňatková jednání k nespokojenosti anglických poddaných pokračovala.¹⁴²

Vévoda z Anjou, královnou přezdívaný „žabák“, nebyl nikdy jako její potenciální manžel v Anglii velmi populární, což byl argument, který bylo třeba zvážit. Ve spojitosti s tím se opět objevila překážka svobodného výkonu náboženství. Zda ji královna využívala pouze jako záminku pro zmaření jednání, když na spojení změnila názor, jako například na přelomu let 1579/1580, není zcela jasné. Jisté však je, že byl její zájem na sňatku potažmo spojení s Francií oživen událostmi ve Skotsku, kde byl sesazen dlouholetý regent Morton, který býval vůči Anglii příznivě naladěn. V pozici regenta jej fakticky nahradil Esmé Stuart, lord Aubigny, ačkoliv oficiálně již převzal vládu mladý Jakub Stuart. Aubigny byl propagátorem staré skotské politiky nepřátelství vůči Anglii a spojení s Francií, zejména její guisovsko-katolickou elitou. K tomu se přidala občanská válka ve Francii, která se opět rozhořela začátkem roku 1580 a přinášela riziko semknutí francouzské koruny s Guisy proti hugenotům. Alžběta tak byla motivována ke kultivaci vřelých vztahů s vévodou z Anjou, ale i jeho bratrem a matkou, aby spojení s Guisy zabránila.¹⁴³

Svou roli v jednáních mezi Angličany a Francouzi sehrály také události v Portugalsku, kde měl po smrti bezdětného krále největší nárok na trůn Filip II. Posílení, které Španělsku by přineslo získání portugalských kolonií bylo zjevné a Alžběta byla spolu s Walsinghamem, Leicestrem a Wilsonem v této souvislosti vyzvána ke spolupráci s Donem Antoniem, jiným pretendentem portugalského trůnu. O nutnosti společného zásahu se pak snažila přesvědčit francouzského krále. Dalším faktorem v jejich jednáních bylo samozřejmě zapojení vévody z Anjou v Nizozemí, na které Alžběta zcela změnila názor. Nesnažila se již za každou cenu zabránit získání podpory Jindřicha III. pro podnik jeho bratra, spíše se snažila sama vyvázat z finančního břemene vévodových aktivit v Nizozemí v případě sňatku a k odpovědnosti za něj přimět francouzského krále. Po uzavření míru ve Francii však její vůle ke sňatku velmi opadla, přičemž pověřila Walsinghama vysvětlením již zmíněných překážek spojení delegaci, která dorazila do Anglie za účelem uzavření smlouvy o sňatku na jaře 1580. Francouzský král byl však nadále ochoten o sňatku jednat. Pod jeho podmínkou Alžbětě nabídl spojení ve všech ostatních projednávaných záležitostech. Na tuto nabídku královna reagovala vysláním Walsinghama na další misi do Francie v létě 1581. Ten, ačkoliv z vyslání opět nebyl nadšen,

¹⁴² READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. II. s. 13–22.

¹⁴³ Tamtéž, s. 23–31.

dostal úkol, který se naprosto shodoval s politikou, kterou prosazoval. Měl přesvědčit Francouze ke spojení, v ideálním případě bez sňatku. Tedy nezavázat Alžbětu k osobní unii s vévodou, které královnin tajemník odporoval, ale přesto pro Anglii získat silného spojence proti silícím Španělům. Osobně měl zájem také na tom, aby se uskutečnila plánovaná Drakeova expedice, která měla u Azorských ostrovů přepadnout španělské lodě naložené pokladem plující z Ameriky. Walsingham z ní očekával velké zisky, ale Alžběta si z obav vyvolání války se Španělskem jako podmínku uskutečnění kladla francouzskou spolupráci na této akci. Byl tedy velmi motivován k uzavření aliance Anglie s Francií, avšak bez stvrzení sňatkem.¹⁴⁴

Jeho instrukce nebyly vůbec jednoznačné a královna často své postoje v průběhu jeho postu změnila. Francouzi navíc byli v podmínce sňatku neústupní, ale nabízela se možnost finanční podpory vévodových aktivit v Nizozemí jako záruka jejích dobrých úmyslů. Nicméně ani fakt, že Alžběta vévodovi poskytla po dobytí Cambrai £30 000, nebyl k uzavření spojení dostatečný. Ačkoliv vévoda z Anjou psal Alžbětě o Walsinghamovi jako o „*neupřímnějším muži hodném přízně nejskvělejší královny na světě*“, nelze popřít, že jeho mise opět skončila neúspěchem. Jednání pokračovala i po jeho návratu a během další vévodovy návštěvy v Anglii vypadala na krátko slibně. V únoru 1582, kdy Anjou opouštěl anglický dvůr, bylo však jasné, že jednání o sňatku i spojení selhalo. I přesto si vévoda z Anglie odvážel značnou finanční částku na pokrytí svých výdajů v Nizozemí.¹⁴⁵

3.4 Skotská mise

Od svého návratu z Francie dostával Walsingham znepokojivé zprávy o situaci ve Skotsku, kde v přízni mladého krále nadále prudce stoupal představitel Guiseovských intrik ve Skotsku Esmé Stuart, nyní již vévoda z Lennoxu. Mluvílo se nejen o možném francouzském sňatku pro Jakuba VI., ale i jeho pružnosti v otázce náboženství, která byla v souvislosti s průnikem Jezuitů do Skotska zneklidňující. Protestantští šlechtici chystali spiknutí a Archibald Douglas, osmý hrabě Angus a skotský exulant v Anglii se v létě 1582 snažil přesvědčit královnu Alžbětu o nutnosti svržení Lennoxu a žádal o finanční podporu pro tento podnik. Na základě informací z Paříže varoval Walsingham začátkem srpna spiklence skrze anglického vyslance v Edinburghu Roberta Bowese, že si je Lennox připrav komplotu vědom a chystá opatření. Spiklenci se rozhodli jednat okamžitě a únos mladého krále vešel do dějin jako Ruthvenské přepadení.,

¹⁴⁴ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. II. s. 43–59.

¹⁴⁵ DORAN, S., *Monarchy and Matrimony: The Courtships of Elisabeth I*, London 1996, s.184–190.

podle jeho vůdčí osobnosti Williama Ruthvena, hraběte z Gowrie. Zdá se, že ačkoliv Alžběta neschvalovala jejich metody, spiknutí neformálně podporovala.¹⁴⁶

Jakub byl vězněn deset měsíců, ale jeho únos měl kýžený efekt v podobě donucení vévody z Lennoxu k odjezdu ze Skotska a příležitosti pro Anglii získat si mladého krále na svou stranu. Královská rada doporučovala Alžbětě nabídnout Jakubovi peníze, a tak si jej zavázat, ale anglická královna nikdy nebyla snadno pohnuta sáhnout do pokladny. Šance tak byla promarněna a po králově útěku stal jeho pravou rukou James Stewart, hrabě Arran, dřívější spojenec Lennoxu a propagátor nepřátelství vůči Anglii. Gowrie a jeho spojenci byli vykázáni.¹⁴⁷

Alžběta se na základě toho rozhodla do Skotska vyslat Walsinghama. Vyrazil 17. srpna 1583 s doprovodem čítajícím 80 mužů, velmi sklíčený svou nemocí i misí, kterou měl vykonat. Již na cestě se královnin tajemník potýkal s drobnými nepříjemnostmi ze skotské strany, které způsobily jeho zdržení a také audience s králem byla s výmluvami odkládána. Když k ní konečně došlo, hovořil Walsingham s králem nezvykle přímě, vyjádřil nesouhlas s výběrem jeho poradců a oznámil mu, že Anglie by se bez skotského přátelství obešla. Francis dal také jasně najevo, že nebude jednat s kýmkoliv jiným než s králem, včetně Arrana, který mu i přesto misi neustále komplikoval. Král ukázal ochotu naslouchat radám anglické královny, ale na konkrétních podmínkách se neshodli, a tak se anglický vyslanec v říjnu vydal na zpáteční cestu do Anglie bez uspokojivého výsledku této mise, který předpovídal už na jejím začátku.¹⁴⁸

Walsingham navíc kvůli úkolu ve Skotsku zmeškal svatbu své dcery Frances se sirem Philipem Sidneyem 21. září. Manželství trvalo do roku 1586, kdy Sidney zemřel v Nizozemí na následky zranění z bitvy, a zanechal tak po sobě ke splacení dluhy odhadované na 2000 liber. Podruhé se Frances vdala v roce 1590, proti vůli Alžběty, za Roberta Devereux, druhého hraběte z Essexu, Leicestrovu nevlastního syna a královnina nového oblíbence. K anglicko-skotskému usmíření nakonec došlo v červenci roku 1586, kdy byla podepsána smlouva z Bewicku ustavující přátelskou alianci a Alžbětinu finanční pomoc pro krále Jakuba.¹⁴⁹

¹⁴⁶ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. II. s. 174–181.

¹⁴⁷ HAYNES, A., *Walsingham*, s. 104–112.

¹⁴⁸ BUDIANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. 126–128.

¹⁴⁹ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 184, 222.

4 V tajné službě Jejího Veličenstva

4.1 Dům v Seething Lane

V roce 1579 Walsingham zakoupil panství Barn Elms blízko Temže, tehdy spadající pod hrabství Surrey, kde v následujících letech často pobýval. Stále však udržoval blízký kontakt s londýnským centrem. Pro účely tohoto poštovního spojení zaměstnával množství posílů a vlastnil přes osmdesát koní. Čas na venkově mohl trávit také díky tomu, že v Londýně měl již plně zavedenou základnu tajné služby, kterou budoval od svého návratu z první diplomatické mise ve Francii. Jako její centrum sloužil Walsinghamův vlastní dům v Seething Lane, kde nepřetržitě pracovalo několik písařů, kteří třídili a dešifrovali zprávy obdržené od informátorů takřka z celé Evropy.¹⁵⁰

V porovnání s Burghleym, který jej v neoficiální funkci šéfa špionáže spojené s titulem tajemníka předcházel, vybudoval Francis mnohem rozsáhlejší a efektivnější zpravodajskou síť. S agenty na 46 místech tak nahrazovala velmi omezené množství oficiálních diplomatických kanálů, kterými alžbětinská Anglie disponovala. Po odvolání velvyslance ze Španělska v roce 1568, zůstala pouze dvě stálá zastoupení, v Edinburghu a Paříži. Vedle těchto klasických diplomatických zdrojů, tak zajišťovala zpravodajskou činnost Walsinghamova síť informátorů. Ta někdy bývá přirovnávána k moderní britské či americké tajné službě. Jak podotýká Cooper, přirovnání není zcela na místě. Informátoři 16. století byly vázány spíše na konkrétní osobu než organizaci a jednali tedy individuálně, bez sounáležitosti k většímu celku, čím se liší od zmíněných moderních agentur. Dalším rozdílem je pravděpodobně sociální různorodost Walsinghamových agentů, někteří byli mladí vzdělanci z dobrých rodin, což pravděpodobně lépe odpovídá složení moderních tajných služeb, než jiná součást tajné služby 16. století, kterou tvořila spíše spodina společenského žebříčku. Pravděpodobně nejlepší příměr Walsinghamovy sítě se nabízí u té Cromwellovy.¹⁵¹

Nezbytnou schopností Walsinghamových sekretářů v Seething Lane bylo rozpoznat hodnotnou informaci v množství korespondence, kterým se probírali. Ta kromě jiného totiž obsahovala i přehnané či záměrně chybné údaje nebo také pouhé zvěsti. Další výzvu pro ně představovaly šifry. Primitivnější utajení zpráv pomocí neviditelného písma aktivovaného zdrojem tepla bylo již příliš běžné a neposkytovala tak dostatečnou ochranu proti odhalení. Alternativou se tak stalo šifrování zpráv, jejichž čtení se bez znalosti klíče stalo téměř

¹⁵⁰ HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 89–98.

¹⁵¹ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 163–179.

nemožným. Jako cenný luštitel se osvědčil Thomas Phelippes, ale před jeho zaměstnáním využíval Walsingham i služeb barona St. Aldegonde, jednoho z poradců Viléma Oranžského.¹⁵²

Důležitá byla také jazyková vybavenost agentů, s tím, že sám královnin tajemník ovládal kromě angličtiny také francouzštinu, italštinu a latinu. V tomto ohledu byl pro svou pozici lépe vybaven než Burghley.¹⁵³ Zároveň mohl využít kontaktů ze svého pobytu na evropské pevnině, z jejichž řad také rekrutoval agenty jako například dva Florent'any Jacoma Manucciho a kapitána Sasettiho, který pro něj pracovali ve Francii. Kromě klasických agentů získával Walsingham informace také od obchodníků. Angličtí i jiní obchodníci, které zaměstnával byli ideální volbou, jelikož měli legitimním odůvodněním pobytu v zahraničí. Vedle nich pak využíval služeb například portugalského lékaře Hectora Nuneze, který sloužil jako příjemce pošty skutečně adresované panu tajemníkovi. Velmi důležitou složkou tajné služby byli již zmínění luštitelé šifer a Walsinghamovi osobní sekretáři, kteří někdy působili jako velící důstojníci jiných agentů, někdy byli sami vysíláni na mise. V Seething Lane působil například Francis Needham, Lawrence Tomson, Francis Milles, Edward Burnham či experti na práci se zadrženou korespondencí Arthur Gregory nebo John Sommers.¹⁵⁴

Finanční odměny za služby byly vypláceny z autority Strážce osobní pečeti, kterou Walsingham disponoval. Nebyly však dostatečné k pokrytí výdajů, často tak finanční stránku věci zajišťoval šéf špionáže z vlastních zdrojů, což vůbec nezlepšovalo jeho vlastní finanční situaci a pouze prohlubovalo jeho zadlužení. Záznamy nicméně odhalují také roční příspěvky, které na vedení tajných služeb dostával z královské pokladny. První zachovaný záznam přitom pochází z roku 1582, kdy obdržel £750, částka v roce 1585 vzrostla na £850, o rok později na £1100 a v době, kdy Anglii hrozilo největší ohrožení ze strany Španělska, až na £2000.¹⁵⁵

Nebyli to zdaleka jen političtí nepřatelé, které Walsinghamovi agenti stíhali. Zákon schválený parlamentem v roce 1581 sice určoval jako podmínku trestu pro katolické misionáře podvrtné úmysly, prakticky však umožnil soudit misionáře za zradu a s kazatelskou činností tak nakládat jako zločinem politickým. Zároveň tak zastřešil zásahy tajné služby proti šířitelům katolické víry. Zájem agentů přitahovala anglická jezuitská kolej založená v roce 1568 v Douai a o deset let později přenesena do Remeše. Právě z jejích studoven totiž proudili do Anglie mladí kněží s odhodláním navrátit ji pod křídla katolické církve.¹⁵⁶ Není náhodou, že z doby první tzv. anglické misie roku 1574, pochází také první „díry“ neboli úkryty pro misionáře. Ty

¹⁵² COOPER, *The Queen's Agent*, s. 202–206.

¹⁵³ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. II, s. 47.

¹⁵⁴ HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 277–292.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 100–101.

¹⁵⁶ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 104–106, 154–156.

původní se nacházely na půdách, za skříněmi či ve sklepeních katolických domů. Tesař z Oxfordu Nicholas Owen se v 80. letech zasloužil o ještě rafinovanější úkryty, kdy využíval například prostory ve schodištích či místa mezi domy, kde se setkávaly stěny. I přes tuto vynalézavost, však misionáři utrpěli pod Walsinghamovou hlídkou velké ztráty. Z celkem asi 300, kteří do roku 1586 dorazili do Anglie, jich bylo nad 30 popraveno, 50 odsouzeno k pobytu ve vězení a dalších 60 buď vykázáno či jinak stíháno.¹⁵⁷

4.2 Spiknutí

Nejvyhledávanější byly informace o chystaných komplotech proti královně samotné, neboť představovaly největší bezpečnostní riziko. Mnohá spiknutí však kombinovala plány na odstranění Alžběty s plány na politický a náboženský převrat se zahraniční invazí do Anglie a dosazením Marie Stuartovny na anglický trůn. Tak tomu bylo také v případě Throckortonova spiknutí. Již v roce 1575 nahradil de la Mothe Fénelona v postu francouzského velvyslance v Londýně Michel de Castelnau de la Mauvissière, který ve zmíněném spiknutí hrál podstatnou roli. Jeho náznaky Walsingham objevoval již od května 1582, kdy byly zadrženy zprávy od španělského velvyslance pro jezuitského kněze ve Skotsku, Williama Creightona, šikovně ukryté uvnitř poslova zrcátka. Zprávy odhalovaly existenci plánů na spiknutí za účasti španělského krále, Marii Stuartovnou a vévodou z Lennoxu. Když se pak podle nových informací ukázala francouzská ambasáda jako výchozí místo pro komunikaci bývalé skotské královny s jejími příznivci, začali se o ni agenti pana tajemníka velmi zajímat. Zanedlouho se jim podařilo získat na francouzské ambasádě informátora s pseudonymem Henry Fagot, který bývá identifikován jako filosof a matematik Giordano Bruno. Ten Angličany informoval o Francisovi Throckmortonovi, který působil jako spojka s Marií Stuartovnou, a navíc přesvědčil velvyslancova sekretáře ke spolupráci výměnou za finanční ocenění. Throckmortonovo spiknutí je výbornou ukázkou toho, že Walsingham nemusel vždy získávat informace pod výhrůzkami, často si odměny chtiví informátoři našli cestu k němu sami.¹⁵⁸

Oprátka se tak v létě 1583 pomalu začala utahovat kolem francouzské ambasády a spiknutí, které ukrývala. Po Walsinghamově návratu ze Skotska v říjnu měli již dostatek důkazů k zadržení Throckmortonova, který po mučení přiznal plán na invazi pod velením vévody de Guise, který měl také osvobodit Marii. Další invazi o síle 20 000 mužů přísliboval k podpoření plánu španělský ambasador Bernardino de Mendoza, který zároveň povzbuzoval místní

¹⁵⁷ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 142–149.

¹⁵⁸ HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 101–105, 304.

katolíky v jejich přesvědčení s vidinou znovunastolení katolicismu v Anglii. Mendoza byl v lednu 1584 za svou prokazatelnou účast ve spiknutí vykázán ze země. Proti Mauvissièrovi byl vypracován tajný list obvinění a on výměnou za to, že nebudou obvinění vznešena, se vzdal veškeré další podpory Marie a zavázal se sdílet jakékoliv další zprávy od ní s Walsinghamem. Francouzský velvyslanec se tak vyhnul veřejnému zostuzení, katolickými kruhy byl však pokládán za zrádce a následující rok byl odvolán. Ve funkci jej nahradil Guillaume de l'Aubespine, baron Châteauneuf, po jehož příjezdu utichlo spojení se zmíněným sekretářem-informátorem. Mauvissière po návratu do Francie naopak překvapivě udržoval s Walsinghamem kontakt. Throckmorton byl souzen bez zmínění spojitosti s Mauvissièreem a v červenci 1584 byl pověšen a rozčtvrcen v Tyburnu.¹⁵⁹ Tato aféra definitivně pohřbila vůli anglické královny k vyjednávání s Marií Skotskou o jejím propuštění výměnou za její přátelství a spolupráci při navázání stabilních a přívětivých vztahů mezi Anglií a Skotskem. Spolu s atentátem na Viléma Oranžského také poukázala na nutnost podniknutí kroků, podle kterých by bylo nakládáno se spiklenci usilujícími o královnin život. Iniciovala tak sepsání dokumentu (Bond of Association), který zavazoval jeho signatáře k potrestání osobo usilujících o uzurpování anglického trůnu či vraždu královny.¹⁶⁰

Z následujícího roku pochází velké změny kolem Marie Stuartovny. Po hraběti ze Shrewsbury a siru Ralphu Sadlerovi se stal jejím žalárníkem bývalý anglický velvyslanec ve Francii a Walsinghamův přítel sir Amyas Paulet. Ten byl příznivcem přísnějšího zacházení s Marií a koncem roku se mu podařilo přemístit ji z Tutbury do lépe střeženého Chartley. Ve stejné době se Walsinghamovi podařilo získat Gilberta Guilforda, katolíka s kontakty na Mariiny spojence v zahraničí, jako dvojitého agenta. Původně byl totiž Gilbert součástí okruhu plánujícího vraždu anglické královny. Je tedy velmi pozoruhodné, že se jej v prosinci 1585 podařilo přesvědčit ke spolupráci s agenty koruny a zradit tak vlastní řady. Jeho motivy zůstávají neodhaleny, ačkoliv se můžeme domnívat, že šlo o výhrůžky či nějaké osobní pohnutky. Jako alternativa se nabízí i to, že byl Walsinghamovým agentem již dlouho předtím a jeho zapojení do plánování atentátu bylo pouhou provokací pro ostatní spiklence. Jisté však je, že se na francouzské ambasádě v Londýně nabídl jako prostředník pro obnovení tajného spojení se skotskou královnou ve vězení. Od předchozího roku se na ambasádě hromadili zprávy pro Marii od jejího vyslance arcibiskupa Jamese Beatona, agentů Thomase Morgana, Charlese Pageta a jiných, jelikož její veškerá korespondence musela procházet pod očima

¹⁵⁹ BUDIANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. 123–136.

¹⁶⁰ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. II, s. 199–200; LOADES, D., *Elizabeth I: A Life*, London 2006, s. 224–226.

Walsinghama či sira Amyase. Guilfordovo obnovení tohoto komunikačního kanálu pod krytím dodávek z místního pivovaru bylo tedy vítáno. Než však zprávy doputovaly ke svému adresátovi, byly doručeny do rukou Thomase Phelippse, Walsinghamova specialisty na dešifrování.¹⁶¹

V dopise pro francouzského velvyslance jej Marie vyzvala k předání všech dopisů shromážděných od odhalení Throckmortonova spiknutí, čímž dala nevědomky všechny tyto zprávy od svých spojenců k dispozici Walsinghamovi. Spolu s dalšími, které obdržela na jaře 1586, kde Paget a jiní zmiňují záměr Filipa II. k invazi do Anglie, měl Alžbětin tajemník dostatek důkazů o tom, že skotská královna intrikuje proti zájmům své hostitelské země. Rozhodl se nicméně nezakročit a nechat ji pokračovat v komunikaci. O jeho antipatii k osobě skotské královny nemůže být pochyb. Zdá se však, že tak nečinil z osobních důvodů, ale z upřímného přesvědčení, že dokud je Marie naživu, představuje pro Alžbětu i Anglii bezprostřední hrozbu. Vědomě ji tak nechal komunikovat s organizátory spiknutí a doufal, že se tak sama definitivně usvědčí ze zapojení do plánování komplotu a vážného zločinu proti koruně. Pravděpodobně se v takto rané fázi spiknutí obával žádného či velmi mírného trestu pro Marii, se kterými měl zkušenosti po odhalení předchozích spiknutí spojených s její osobou.¹⁶²

V květnu 1586 pak došlo k propojení dvou skupin osnujících spiknutí proti současné panovnici Anglie, jejímu náboženství a vládě. Obě přitom měly vazby na Mariiny agenty ve Francii, zejména Thomase Morgana. První skupina byla ta, ze které pocházel Gilbert Guilford, jejíž dalšími členy byl jeho bratranec George, John Ballard a John Savage. Vůdcem druhé skupiny,¹⁶³ sestávající se z mladých zapálených katolíků, byl zámožný Anthony Babington. Ten byl Marii koncem dubna doporučen jako její největší podporovatel, na základě čehož s ním navázala v létě kontakt. V dopisech Babington odhalil plány spiknutí, které se Marie snažila usměrnit svými instrukcemi. K její odpovědi Phelippes připojil dodatek tážající se na jména spiklenců, na který Babington nestačil do svého zatčení ani odpovědět. Walsinghamovi se totiž 19. července 1586 dostal do rukou dopis usvědčující Marii z příprav zavraždění královny Alžběty. Začátkem srpna byli zatčeni jak Ballard, tak Babington a jeho ostatní společníci, kteří byli v září odsouzeni k oběšení a rozčtvrcení.¹⁶⁴

¹⁶¹ FRASER, A., *Mary Queen of Scots*, London 1975, s. 475–484.

¹⁶² READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. III, s. 12–16.

¹⁶³ Chidiok Tichborne, Thomas Habington, Henry Dune, Robert Gage, Robert Barnwell, Thomas Salisbury and Edward Jones. HAYNES, A., *Invisible Power: The Elisabethan Secret Service 1570–1603*, Stroud 1992, s. 55–65

¹⁶⁴ FRASER, *Mary Queen of Scots*, s. 486–497.

Zůstával tedy jen otázka, jak naložit s Marií, kvůli které se v září sešla Tajná rada. Určila spolu s Alžbětou její další uvěznění a schválení parlamentem jako podmínku jejího případného odsouzení. Burghley psal Walsinghamovi, který byl opět indisponován svou nemocí, že si velmi přeje, aby mu jeho zdravotní stav dovolil návrat ke dvoru. Věřil totiž, že Francis je schopen přesvědčit Alžbětu k urychlení celého procesu, což dokládá nejen Burghleyho vysoké mínění o Walsinghamovi, ale také skutečnost, že královna nebyla vůči jeho naléhání vždy lhostejná. Koncem září byl také jmenován jedním ze 46 členů komise, která měla Marii soudit. Její obžaloba byla založena na její vlastní korespondenci a svědectví jejích sekretářů. Byla shledána vinnou a odsouzena k popravě. Na příkazu k popravě tak scházel pouze Alžbětin podpis, který i přes petici vydanou parlamentem, která ji k podepsání vyzývala, na příkazu chyběl ještě asi 3 měsíce. Královna váhala a Walsingham byl jedním z těch, kteří si kladli za úkol přesvědčit ji k rozhodnutí, proto také načrtnul dokument s názvem „*A Project of a Discourse Touching the Scottish Queen*“, který předkládal důvody k urychlené popravě. Zároveň však královně předložil důkazy nového spiknutí proti její osobě, které mělo pocházet z okruhu kolem francouzského velvyslance a mladšího bratra anglického velvyslance ve Francii, William Stafford. Osobní sympatie Châteauneufa i sira Edwarda Stafforda vůči Marii Skotské byly veřejně známé, zdá se však, že toto spiknutí bylo vykonstruováno. Konkrétně za účelem izolace francouzského velvyslance přimlouvajícího se za Marii a za účelem vystrašení Alžběty k urychlení definitivního rozhodnutí k popravě. Ačkoliv byl Walsingham v lednu 1587 v Barn Elms, padá podezření na něj. William Stafford, na jehož výpovědi bylo celé spiknutí založeno, mu byl od roku 1585 za blíže neurčenou službu velmi zavázán. Francouzský velvyslanec i jiní svědci spiknutí popřeli a Stafforda označili jako jeho podněcovatele. Byl tedy prohlášen za podvodníka, přičemž Walsingham sám z jeho navedení podezíral svého kolegu v pozici státního tajemníka Williama Davisona. Nelze jednoznačně určit, kdo za zinscenovaným spiknutím stál, nicméně splnilo svůj účel a Alžběta podepsala příkaz k popravě Marie Stuartovny, která proběhla 8. února 1587. Rozpolcení anglické královny nad popravou jiné královny a zároveň příbuzné je pak dobře známou epizodou. Ačkoliv o upřímnosti výčitek anglické královny můžeme pochybovat ve spojitosti s dopisem žádajícím Pauleta o „*nalezení nějakého prostředku ke zkrácení života této královny*“, který Alžběta nadiktovala svým tajemníkům.¹⁶⁵ Tuto žádost sir Amyas s odkazem na své svědomí odmítl a v dubnu 1587 se stal kancléřem Podvazkového řádu a nahradil tak Walsinghama, který byl v červnu téhož roku jmenován Kancléřem vévodství lancasterského. Nelze s jistotou tvrdit, že udělení těchto postů

¹⁶⁵ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. III, s. 50–64.

spolu s finančními prostředky, které se k nim vázaly, bylo odměnou za jejich zásluhy ve spojitosti s Marií Skotskou, k zamyšlení se tato možnost nicméně nabízí.¹⁶⁶

Babingtonovo spiknutí bylo bezpochyby největším odhalením Walsinghamovy kariéry. Zapojení jeho dvojitých agentů do spiknutí však dává jistý důkaz o úmyslném umožnění plánování spiknutí ze strany královny tajné služby. Guilford, který na Francisův příkaz prakticky obnovil komunikaci královny se spiklenci, se tak nepřímou podílel na zprostředkování plánování komplotu. Další dvojitý agent byl Robert Poley, zároveň člen domácnosti Walsinghamovy dcery a čerstvé vdovy Frances Sindeyové, který plnil funkci posla mezi konspirátory a naoko se pokoušel Babingtonovi získat povolení k odjezdu ze země. Za tímto účelem mu dokonce zprostředkoval setkání s Walsinghamem, který měl v rámci spiknutí nasazeny minimálně dva další agenty. Detaily jejich zapojení je však obtížné rekonstruovat.¹⁶⁷ Ačkoliv tedy jeho agenti umožnili či dokonce povzbuzovali přípravy spiknutí, nelze Walsinghama vinit z iniciace spiknutí, původci plánu totiž byli minimálně v případě Babingtonova okruhu spiklenci sami podporováni zahraničními spojenci skotské královny a Francis v žádném případě nenutil Marii ke schválení plánu na zavraždění Alžběty.

4.3 Armada

Walsingham zastával celý svůj život postoj nepřátelství vůči Španělsku a pravděpodobně také věřil v nevyhnutelnost otevřeného sporu s „*nejkatoličtějším králem*.“ Byl to ale až rok 1585, ve kterém se anglo-španělské nepřátelství rozhořelo naplno. V květnu Filip uvalil na anglické obchodní lodě embargo, ale o nutnosti tzv. anglického podniku jej přesvědčila až Leicestrová vojenská výprava do Nizozemí a zprávy o Drakeově plenění v Karibiku. Embargo podstatně ztížilo práci Walsinghamových informátorů z řad obchodníků, ale již v prosinci měl k dispozici zprávu potvrzující shromažďování španělských sil. Detailní plán invaze byl dokončen již na jaře následujícího roku, král jej však odmítl jako příliš nákladný a přijal plán, který počítal s asistencí 30 000 mužů vévody z Parmy. Walsingham byl přesto prozatím přesvědčen, že hrozba není bezprostřední. Počátkem roku 1587 však dostával znepokojivější zprávy o španělských přípravách zahrnujících výstavbu 400 lodí a shromažďování vojska z Itálie, Španělska, Portugalska i Flander o síle 74 000 vojáků. Jako odpověď na tyto přípravy nakonec Alžběta na návrh admirála Hawkinse schválila 2200 mužů, 27 lodí, z toho pouze čtyři královské, pro misi kapitána Francise Drakea. Ta od dubna do června plnila španělské pobřeží

¹⁶⁶ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. III, s. 416–417.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 21–46.

a ničila zásoby i lodě do takové míry, že nepochybně „anglický podnik“ oddálila. Filipovi se mezitím nicméně pro jeho výpravu podařilo získat požehnání a příslib finanční podpory od papeže.¹⁶⁸

Španělské plány na invazi Anglie nebyly nic nového, jak o tom svědčí výše zmíněná spiknutí či záměry dona Juana z roku 1577, které Alžbětu tolik vyděsily.¹⁶⁹ Velikostí se však žádný z těchto plánů zdaleka nerovnal Armadě, nepochybně také proto začali koncem roku Angličané s obrannými opatřeními. Burghley a Walsingham zajišťovali spíše organizační stránku věci, vypracovávali plány, ale iniciovali také například výcvik 26 000 mužů k obraně pobřeží a 24 000 k vlastní obraně královny. Walsingham dal přitom podle všeho k dispozici 200 vlastních mužů určených k obraně královniny osoby. Howard jako hlavní velitel zatím mobilizoval flotilu a Drake se opakovaně snažil prosadit ofenzivu u španělských břehů. Poté, co Armada v květnu 1588 vyplula z Lisabonu, kroužila flotila Henryho Seymoura v průlivu, aby zabránila případnému vylodění vévody z Parmy. Nakonec k němu nedošlo a po prvních potyčkách Howarda, Hawkinse a Drakea se Španěly se k nim Seymour připojil, a nechyběl tak v rozhodující bitvě u Gravelines koncem července 1588. Ačkoliv se nedá mluvit o jednoznačném vítězství Anglie v této bitvě, rozehnala španělskou flotilu a Filipova neporazitelná Armada se tak ukázala jako jedno velké zklamání.¹⁷⁰

Walsinghamova zásluha na anglickém úspěchu tentokrát zcela netkví v aktivitách jeho tajné služby. Přestože v této době disponoval největší finanční částkou na správu jejích aktivit a sepsal základní body pro získání zpráv o činnostech Španělů, často dostával nepřesné či sporné informace. Zdá se, že záměrně zcela nepravdivé zprávy podával například anglický velvyslanec ve Francii sir Edward Stafford, s vazbami na Bernardina Mendozu a vévodu De Guise. Francis se v době španělského ohrožení pevně ujal své role v královské radě a jeho zásluha tak spočívá zejména v prosazení obranných opatření a jejich organizaci, za jejímž účelem vypracoval dokument s důležitými otázkami k uvážení.¹⁷¹ To tvrzení podporuje Henry Seymour, když Walsinghamovi 18. srpna 1588 píše: „*Nebudu Vám lichotit, ale bojoval jste svým psacím perem více, než mnozí z námořnictva bojovali proti nepříteli, a že je Vaše místo a nutná přítomnost u královny, dokázal jste svou chrabrost a hodnotu proti nepříteli.*“ Také Alžběta údajně ocenila jeho počínání v tomto kritickém období. Jeho bdělost pak dokládá i vyslání Williama Harborna do centra Osmanské říše, které Walsingham inicioval. Původně

¹⁶⁸ HUTCHINSON, *Elizabeth's Spy Master*, s. 203–214.

¹⁶⁹ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. II, s. 355–358.

¹⁷⁰ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. III, s. 296–321.

¹⁷¹ BUDIANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. 190–205.

Harborn vycestoval jako obhájce anglických obchodních zájmů, ale později se snažil přesvědčit osmanského sultána ke společnému postupu proti Španělům. Výhoda, kterou by takové spojení přineslo, nebyl by Murad III. příliš zaměstnán v Persii, je zřejmá.¹⁷²

¹⁷² READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. III, s. 225–232.

5 Odkaz

Když ohrožení pominulo, Walsinghama v púlce září 1588 opět skolila stará nemoc. Velká rána však přišla s koncem měsíce, kdy si pravděpodobně také nemoc vzala na svědomí jeho dlouholetého spojence a královnina oblíbence Roberta Dudleyho, prvního vévodu z Leicestru. Podobný konec čekal za dalšího zhruba dva a půl roku také královnina tajemníka. Během této doby se Walsingham, i přes svou nemoc, nadále aktivně podílel na činnosti královské rady a udržoval četnou korespondenci se svými informátory. Je pozoruhodné, že Burghley, který z nich sloužil anglické královně nejdéle, je oba přežil. Alžběta v průběhu 80. let Walsinghama několikrát navštívila v Barn Elms, což byla nejen velká pocta, ale také velmi nákladná záležitost. Na jaře 1589 tak královnu žádal o odpuštění velké sumy, kterou dlužil Strážci pokladu. Jednalo se o výdaje na oficiální činnost, které však nebyly vyžádání z autority Strážce osobní pečeti. Královna souhlasila, ale po revizi záznamů v pokladních knihách nebylo jasné, zda dluží Walsingham koruně nebo koruna jemu.¹⁷³

Nepochybně to nebyl peněžní zisk, který jej motivoval v královské službě, po téměř dvacetileté zkušenosti si musel být vědom, že v jeho pozici bude spíše nucen sáhnout do vlastní kapsy. V porovnání s Burghleym či Leicestrem žil skromně, což ilustruje i jeho požadavek na pohřeb v poslední vůli, kterou si připravil v listopadu 1589. Přál si: *„být pohřben bez zvláštních ceremonií jaké obvykle přísluší mužům sloužícím v mé pozici, s ohledem na výši dluhů a ubohý stav, v jakém opustím svou manželku a dědice.“* Své dceři již dříve zajistil roční příjem £200, kterému přidal dalších £100, v porovnání s Ursulou, které odkázal roční příjem £70. Na někoho, kdo si nad královskou službou opakovaně zoufal, zdržoval se Walsinghama u dvora, pravděpodobně ze smyslu pro povinnost, až do dvou týdnů před smrtí 6. dubna v tajné komoře domu v Seething Lane. Upřímné politování vyjádřil lord Burghley takto: *„Její Veličenstvo, celé království, já a další jeho blízcí přátelé utrpěli velkou ztrátu, jak veřejnou v podobě jeho prospěšné a nelehké dlouhé služby, tak ztráty osobní útěchy, kterou mi přinášelo jeho přátelství.“*¹⁷⁴

Walsingham byl pohřben vedle Philippa Sidneyho v katedrále sv. Pavla, ale jejich pomník byly zničeny během Velkého požáru Londýna. Jeho odkaz se tak zachoval v již zmiňovaném Bealově pojednání o charakteru povinností královského tajemníka a ve vzpomínkách jeho současníků, z nichž jej jedni viděli jako úhlavního nepřítel, jiní jako nenahraditelného člověka, který pro podstoupil mnohé pro blaho Anglie. Proč jej katolíci

¹⁷³ BUDIANSKY, *Her Majesty's Spymaster*, s. 211–213

¹⁷⁴ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 239–240.

neměli v lásce, není třeba vysvětlovat a svědkem významu jeho služby jsou archivní materiály. V nich se dochoval Walsingham jako královnin velvyslanec, legenda tajné služby a vášnivý obhájce protestantské věci v rámci nejbližšího královnina okruhu. K jeho osobnímu životu mnoho informací nemáme, zejména pak k jeho ranné fázi. Zachovaly se pouze ústřížky, jako ten z listopadu 1578, kdy pozval hrabata z Leicestru a Warwicku na „*popíjení o páteční noci podle starého a katolického pořádku*“ do Odihamu. Tento výjimečný důkaz jeho smyslu pro humor znovu vyvrací představu přísného, puritánského muže, kterého popisoval de Alava.¹⁷⁵

Zaujetí jeho osobou jako zakladatele moderní tajné služby či ministra zahraničí již bylo rozebráno, je však třeba vyzdvihnout také jeho podporu průzkumných plaveb. Již z doby prvního manželství měl Walsingham vazby na Moskevskou obchodní společnost (*The Fellowship of English Merchants for Discovery of New Trades*, také *Muscovy company*), ale svůj kapitál investoval i do jiných společností (*Company of Merchant Adventurers of London* a *Levant Company*). Nejpmatnějším je pravděpodobně jeho patronát nad Richardem Hakluytem, který mu následně věnoval své dílo z roku 1589 nazvané *Principal Navigations, Voyages and Discoveries of the English Nation Made by Sea or Land to the Most Remote and Farthest Distant Quarters of the Earth*.¹⁷⁶ Walsingham byl advokátem anglické expanze jako prostředku otevření nové obchodní cesty a konkurence Španělsku spíše, než kolonizace a položení základů anglického zámořského impéria. Existují přitom náznaky jeho zapojení do plánu, který počítal s vysídlením anglických katolíků do Nového světa, a tak i odstranění rušivého faktoru ze země. V souvislosti s tímto plánem se u Alžběty přimlouval za výpravu sira Humphreyho Gilberta. Zvláštní zájem projevoval také o Drakeovy plavby, které přivázely slušné zisky z plenění španělských lodí, důkazy o jeho větším zapojení do výprav sira Waltera Raleigh však chybí. V rámci námořního obchodu vlastnil Walsingham několik licencí na export hrubých látek, než by je však na vlastní náklady vyvážel, pravděpodobně je zpeněžil skrze prodej licencí obchodním společností.¹⁷⁷ Měl tedy nepochybně na plavbách také osobní zájem, podstatná je však jeho zásluha na propagaci výprav anglických mořeplavců u anglické královny, která tvoří součást odkazu sira Francise Walsinghama.

¹⁷⁵ COOPER, *The Queen's Agent*, s. 47, 323–325.

¹⁷⁶ WILSON, *Sir Francis Walsingham*, s. 241.

¹⁷⁷ READ, C., *Mr. Secretary Walsingham*, Vol. III, s. 380–410.

Závěr

Tím, že se Francis narodil přibližně ve stejné době jako Alžběta, stal se svědkem vlády všech legitimních potomků Jindřicha VIII. S přihlédnutím k jeho původu, vzdělání, cestování a znalosti jazyků, si můžeme dovolit tvrdit, že byl klasickým tudorovským gentlemanem. Svou kariérou pak reprezentuje trend, ve kterém nebyl obzvlášť vznešený rodokmen nutností k vzestupu na královském dvoře, ale postačily osobní schopnosti a oddanost službě.

Titul jednoho z nevlivnějších mužů Alžbětiny vlády si přitom sir Francis Walsingham nepochybně zaslouží. Jak bylo naznačeno v úvodu, jeho odkaz bývá v současné době spojován zejména s rolí legendárního šéfa alžbětinské špionáže a zakladatele moderních výzvědných služeb. Známa je především jeho zásluha na odhalení Babingtonova spiknutí a definitivního usvědčení Marie Stuartovny. Přirovnání činnosti jeho agentů k moderním tajným službám se však, s přihlédnutím k jejímu fungování, zdá býti mírně nadsazené. Šlo o post spjatý s funkcí královského tajemníka, který dříve vykonával například také lord Burghley, pro který se Walsingham ukázal jako výborná volba. Královskou tajnou službu tak zdaleka nezaložil, ale její působnost a efektivitu v mnohém rozšířil, když zbudoval nepoměrně rozsáhlejší síť informátorů a základnu v Seething Lane, zaměstnávající speciality na dešifrování a nezjistitelnou manipulaci s dopisy. Loajalita byla v době, kdy mnohé evropské země rozdělovala otázka náboženské příslušnosti, spíše záležitostí věrnosti k panovníkově osobě a tomu, co představoval než k zemi jako takové. To je patrné nejen době Mariánského exilu, ale naopak také v pronásledování katolíků v Anglii za vlády panenské královny. Přirozeně se motivaci Walsinghamových agentů můžeme hledat také ve finanční odměně.

Došla jsem k závěru, že Francisova role není zcela totožná ani s postem předchůdce ministra zahraničí, vzhledem k náplni jeho práce, která zahrnovala i množství záležitostí, které lze klasifikovat spíše jako záležitosti domácí politiky. Takto můžeme nahlížet například na zmíněná spiknutí usilující o královnin život, nelze nicméně opomenout jejich zahraniční podporu, a tak zároveň ignorovat provázanost obou sfér. Walsingham ovlivňoval zahraniční orientaci Anglie již od svého prvního vyslaneckého postu ve Francii, kdy se mu roku 1572 podařilo sjednat anglo-francouzské spojení založené na smlouvě z Blois v době ochlazení anglických vztahů se Španělskem po odhalení Ridolfiho spiknutí. Francouzské spojení mělo sehrát svou roli také v souvislosti se Skotskem a oslabit francouzskou podporou Marie Stuartovny. Výsledná nepodstatnost této smlouvy, která se ukázala v následujících letech, přitom nesnižuje Walsinghamovy zásluhy. Bartolomějská noc, kterou zažil právě v rámci této

mise, jej pak nepochybně zasáhla, ale nespatřuji v ní však původ motivace obrany společné protestantské věci, kterou později prosazoval v královské radě.

Domnívám se, že podporu protestantů viděl jako prostředek posílení Anglie a její panovnice proti vlivům politických nepřátel podporovaných katolíky. Zdá se, že Alžběta přitom základem této zahraničně-politické koncepce souhlasila, v čem se ale jejich přístup rozchází, je způsob poskytnutí pomoci. Walsingham dlouhodobě zastával otevřené nepřátelství vůči Španělsku a plnou podporu nizozemskému boji za nezávislost. Spolu s ním tuto frakci v Tajné radě vedl hrabě z Leicestru a jejich politika se nakonec prosadila, když byl Leicester v čele anglických jednotek do Nizozemí vyslán v roce 1585. Alžbětina a Burghleyho rozvážnost však radila proti otevřené agresi, a tak zapojení Anglie do španělsko-nizozemského konfliktu během Alžbětiny vlády zůstává převážně neoficiální. Další obdobnou „metodou“ španělského oslabení bylo plenění jejich lodí, kterého se ujal sir Francis Drake, jehož činnost Walsingham také podporoval. Španělé si anglické podpory jeho počínání byli vědomi, což částečně vyprovokovalo pokus o invazi Anglie v roce 1588, během kterého se Walsingham ujal organizace příprav obrany země.

Jeho zanícení pro zajištění podpory protestantské věci se projevilo natolik, že jej postupně za svého spojence považovali nejen francouzští hugenoti a nizozemští protestanté, ale také puritáni. Byl to nicméně vzájemně prospěšný vztah, jelikož si jako zastávce protestantské věci, nesporně upevnil pozici jednoho z nevýznamnějších mužů královna okruhu. Jako důkaz Walsinghamova vlivu na směřování zahraniční politiky Anglie může posloužit také osobní prosba Viléma Oranžského o jeho uplatnění ve prospěch nizozemského boje o nezávislost na Španělsku. Během několik vyslaneckých postů, které Walsingham během svého života vykonával, měl vždy určitou míru autonomie, ale i v případě, že s instrukcemi z Londýna nesouhlasil, vykonával diplomatickou službu svědomitě. O jeho působení v parlamentu se to samé říci nedá, podle všeho v něm nepůsobil velmi aktivně. Parlamenty Alžbětiny vlády pak vidím jako další možné téma výzkumu spolu s Walsinghamovým zapojením v záležitostech týkajících se Skotska a Irska, které je v této práci zmíněno jen velmi okrajově.

Vztah královny a sira Francise Walsinghama si prošel hned několika krizemi. Přesto byl za svou službu průběžně odměňován, v roce 1576 převzal držení královské pečeti, o dva roky později získal kancléřství Podvazkového řádu, které koncem 80. let vyměnil za post kancléře Lancesterského vévodství. Spolu s penzemi, které s sebou tyto posty přinášely, dostával Walsingham prostředky na financování aktivit tajné služby. O to je pozoruhodnější, že tento vlivný státník alžbětinské Anglie zemřel značně zadlužen.

Seznam literatury a pramenů

Nevydané prameny

1) The National Archives London

- a) Calendar of State Papers, Domestic Series, Edward VI to Charles, Elisabeth I, SP 12.
- b) Calendar of State Papers Foreign, Elisabeth, Vol. 9 1569–1571, Vol. 10 1572–1574, SP 70.

Vydané prameny

1) Edice dokumentů

DIGGES, D., *The Compleat Ambassador: Or Two Treaties of the Intended Marriage of QU: Elisabeth*, London 1655.

FOXÉ, J., *The Acts and Monuments of John Foxe: a New and Complete Edition*, Vol. VI, London 1837.

LETTENHOVE, K., *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre, sous le règne de Phillippe II*, Vol. X, Bruxelles 1882.

MARTIN, C. T. (ed.), *Journal of Sir Francis Walsingham: From Dec. 1570 to April 1583*, in: Camden Miscellany, Vol. 6, Westminster 1870.

TANNER, J. R., *Tudor constitutional documents, A. D. 1485–1603 with an historical commentary*, Cambridge 1922.

WHITTINGHAM, W., *A Brief Discourse of the Troubles at Frankfort 1554–1558 A. D.*, London 1908.

2) Odborná literatura

ALFORD, S., *The Early Elizabethan Polity: William Cecil and the British Succession Crisis 1558–1569*, Cambridge 2002.

BUDIANSKY, S., *Her Majesty's Spymaster: Elisabeth I, Sir Francis Walsingham and the Birth of Modern Espionage*, New York 2005.

BUSH, M. L., *Act of Proclamations: A Reinterpretation*, in: The American Journal of Legal History, Vol. 27, No. 1, 1983.

- COOPER, J., *The Queen's Agent: Francis Walsingham at the Court of Elizabeth I*, London 2011.
- CRANKSHAW, D. J., *The Tudor Privy Council, c. 1540–1603*, Reading 2009.
- DORAN, S., *Monarchy and Matrimony: The Courtships of Elisabeth I*, London 1996.
- DUFFY, E., *Fires of Faith: Catholic England Under Mary Tudor*, New Haven 2008.
- FRASER, A., *Mary Queen of Scots*, London 1975.
- HAYNES, A., *Invisible Power: The Elisabethan Secret Service 1570–1603*, Stroud 1992.
- HAYNES, A., *Walsingham: Elisabethan Spymaster & Statesman*, Stroud 2004.
- HINTON, R. W. K., *The Decline of Parliamentary Government under Elizabeth I and the Early Stuarts*, in: Cambridge Historical Journal, Vol. 13, No. 2, 1957.
- HUTCHINSON, R., *Elizabeth's Spy Master: Francis Walsingham and the Secret War that Saved England*, London 2007.
- KOVÁŘ, M., *The Shaping of the Elizabethan Monarchy: On Some Aspects of the Forming, Functioning and Problems of Early Elizabethan State (1558–1561)*, in: Prague Papers on History of International Relations, Prague 1999.
- KOVÁŘ, M., *První léta alžbětinské Anglie*, in: Historický obzor, roč. 10, č. 3–4, 1999.
- KOVÁŘ, M., *Vilém Oranžský a nizozemská revoluce*, in: Historický obzor, roč. 3, č. 11, 1992.
- LIVET, G., *Náboženské války*, Praha 1995.
- LOADES, D., *Elizabeth I: A Life*, London 2006.
- MACKIE, J. D., *The Earlier Tudors, 1485–1558*, Oxford 1952.
- PERRY, M., *The Word of a Prince: A Life of Elisabeth I*, Woodbridge 1990.
- READ, C., *Mr. Secretary Walsingham and the Policy of Queen Elisabeth*, Vol. I, II, III, Harwich Port 2003 (reprint).
- READ, C., *Walsingham and Burghley in Queen Elisabeth's Privy Council*, in: The English Historical Review, Vol. 28, No. 109, 1913.
- WILSON, D., *Sir Francis Walsingham: A Courtier in an Age of Terror*, New York 2007.

3) Webové zdroje

Calendar of the Cecil Papers in Hatfield House: Volume 1, 1306-1571 (London, 1883), dostupné z: <http://www.british-history.ac.uk/cal-cecil-papers/vol1/pp352-387>, [cit. 2018-05-17]

<http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/survey/appendix-xi-role-marian-exiles>, [cit. 2017-09-13]

http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/member/walsingham-francis-1532-90#footnote4_nuzgn24, [cit. 2017-09-13]

<http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/parliament/1559-0>, [cit. 2017-09-13]

Seznam příloh

- 1) William Faithorne, Cover of The Compleat Ambassador, Dudley Digges, London 1655, National Portrait Gallery.
<https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw126331/Queen-Elizabeth-I-Sir-Francis-Walsingham-William-Cecil-1st-Baron-Burghley?search=sp&sText=walsingham&rNo=11>
- 2) Lucas de Heere, The Family of Henry VIII, an Allegory of the Tudor Succession, c. 1572, National Museum Wales.
https://museum.wales/art/online/?action=show_item&item=737
- 3) Page of ciphers used by Mary Queen of Scots, c.1586.
The National Archives. State Papers Collection 53/22, f.1.
- 4) Isaac Oliver, Portrait of Queen Elizabeth I, known as *The Rainbow Portrait*, c.1600, Hatfield House, Hatfield Hertfordshire.
<http://www.hatfield-house.co.uk/house-park-garden/the-house/the-rainbow-portrait/>
- 5) Přepis dopisu lorda Henryho Seymoura pro sira Francise Walsinghama ohledně pohybu na moři u Gravelines na konci června 1588.
The National Archives State Papers Collection 9/210 f. 34.
- 6) Philippe-Jacques De Loutherbourg, *The Defeat of the Spanish Armada*, 1796, National Maritime Museum, Greenwich, London.
<http://collections.rmg.co.uk/collections/objects/11756.html>
- 7) Monument pohřbeným v Katedrále sv. Pavla před požárem Londýna 1666, Collection of St. Paul's cathedral.
<http://spc.adlibhosting.com/detail.aspx?parentpreref=>
- 8) John De Critz the Elder, Sir Francis Walsingham c. 1589, National Portrait Gallery.
<https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw06570/Sir-Francis-Walsingham?search=sp&sText=critz+walsingham&firstRun=true&OOnly=true&rNo=0>

„This picture celebrates the harmony established by Queen Elizabeth I. Elizabeth is on the right, holding the hand of Peace and followed by Plenty. Her father Henry VIII, the founder of the Church of England, sits on his throne, and passes the sword of justice to his protestant son Edward VI. On the left are Elizabeth's Catholic half-sister and predecessor Mary I and her husband Philip II of Spain, with Mars, the God of War. The picture was a gift from Queen Elizabeth to Sir Francis Walsingham.“

Sir

I can advertise you but little since my last writing, more then I have been at Gravelin some 30 howres, during which time issued forth from Dunkirke two small Vessells bending their course to Gravelin Haven. Two of Our Pinasse chased them with the discharging of some Sacer shott, & yet would not strike, till at the last one of Our shott strake down the maine mast of one of their Vessells, being a French Botome, belonging to Calij, & had Monsieur Gurdons hand for his Passe. He demanded what he meant, not to strike his sayle, & to come to the Queens shippe, knowing us soe well, he answered he took us for the King of Navarres Fleet, making himself ignorant what to doe. I replied that yf the D. of Parma or the D. of Guise should doe the like, I would sink them, or they should distresse me, adding further that my Sovereigne Lady was able to defend her Country against the Holy League, besides able to master any civill dyconce, & soe dismissed them with some little collor. [choler] These actions befell yesternay the 22 of thij moneth.

Extracted out of a lre from the Lord Henry Seymour to Sr. Fran. Walsingham from aboard the Rainbowe at Blacknesse 23 June. 1588.

SIR THOMAS MIRFYN 1518 LORD MAYOR · WILLIAM
LILLY 1522 FIRST MASTER OF ST PAULS SCHOOL
THOMAS LINACRE 1524 FOUNDER OF THE COLLEGE
OF PHYSICIANS · WILLIAM HERBERT 1569 EARL
OF PEMBROKE LORD PRESIDENT @ WALES BROTHER-
IN-LAW @ CATHERINE PARR · SIR NICHOLAS BACON
1579 LORD KEEPER OF THE GREAT SEAL · SIR GILBERT
DETHICK 1584 GARTER KING OF ARMS · SIR
PHILIP SIDNEY 1586 SOLDIER STATESMAN AND POET
SIR FRANCIS WALSINGHAM 1590 CHANCELLOR
OF THE DUCHY OF LANCASTER THREE TIMES
AMBASSADOR UNDER QUEEN ELIZABETH · SIR
CHRISTOPHER HATTON 1591 KNIGHT @ THE GARTER
LORD CHANCELLOR · SIR THOMAS HENEAGE 1594
PRIVY COUNCILLOR CHANCELLOR OF THE
DUCHY OF LANCASTER · SIR THOMAS BASKERVILLE
1597 GENERAL · ROBERT HARE 1611 TREASURER
OF THE EXCHEQUER · SIR WILLIAM DETHICK 1612
GARTER KING OF ARMS · SIR WILLIAM COKAYNE
1626 LORD MAYOR · JOHN HOWSON 1632 BISHOP
OF DURHAM FORMERLY BISHOP OF OXFORD
JOHN ACTON 1638 GOLDSMITH TO JAMES I
AND CHARLES I · SIR ANTHONY VAN DYCK 1641
PAINTER · BRYAN WALTON 1661 BISHOP OF CHESTER

